

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА
МУЗЕЄЗНАВСТВА**

ДИПЛОМНА РОБОТА

освітнього ступеня «Бакалавр»

**на тему: «КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ В РЕГІОНІ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ (НА ПРИКЛАДІ МУЗЕЙНОЇ
МЕРЕЖІ М. ЛУЦЬКА)»**

Підготувала: здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
IV курсу денної форми навчання
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 034 «Культурологія»
Бокєєва Анастасія Іванівна

Науковий керівник: ст. викл.
Іжик Галина Павлівна

Рецензент: **Бачинська Алла Петрівна**
головний зберігач фондів Комунального закладу
«Рівненський обласний краєзнавчий музей»
Рівненської обласної ради

ПЛАН:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ МУЗЕЮ В СИСТЕМІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	9
1.1. Культурна діяльність і культурні потреби у сучасних умовах адаптації соціокультурної сфери.....	9
1.2. Музей як соціокультурний інститут та осередок культурної діяльності регіону.....	16
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЇВ М. ЛУЦЬКА У КУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: тенденції і перспективи.....	30
2.1. Комунікативні практики в діяльності місцевих музеїв у сучасній ситуації культурного розвитку регіону.....	30
2.2. Роль музеїв регіону у створенні позитивного образу місцевості для туристичної індустрії.....	56
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна культура у процесі розвитку суспільства та утвердження в ньому модернізаційних форм у різних напрямках соціокультурної діяльності сприяє трансформації багатьох звичних форм культурної активності населення. Соціокультурна діяльність виступає додатковим «життєвим простором», мовою індивідуального самовизначення і творчої самореалізації особистості, середовищем формування моральної культури особистості, розвитку її ініціативи, незалежності суджень, що у підсумку сприяє формуванню базової культури особистості в єдності її ціннісних і технологічних компонентів. Потенціал соціокультурної діяльності визначається її культуро творчим характером, здатністю гармонізувати процеси соціалізації та індивідуалізації особистості, оснащуючи її способами корегування життєвого стилю, ресурсами включення до актуального життєвого простору.

У сучасному суспільстві кожна людина впродовж усього свого життя користується послугами соціокультурних інститутів як засобом отримання початкової орієнтації у власному сприйнятті світу. Одним із таких соціокультурних інститутів, покликаних відповідати культурним потребам, є музей. Адже музеї відіграють величезну роль в соціокультурному житті суспільства за допомогою інтерпретації музейних колекцій, збереження предметів старовини і пропаганди історико-культурної спадщини, застосування інноваційних технологій, створення музейних проєктів у своїй діяльності.

Окремим, актуальним питанням в даному напрямі є вивчення регіональних музеїв як адаптованих систем, що виникають, розвиваються та модернізуються у економічних, соціокультурних і геополітичних умовах. Регіональний музей в сучасному соціумі постає як засіб розширення інформаційного і культурного горизонту, канал міжкультурної комунікації і особливий інструмент культурної політики регіону.

Цікавим у цьому відношенні є розвиток на сучасному етапі музейної мережі м. Луцька, яка представлена не лише такими музейними закладами як: Історико-культурний заповідник республіканського значення в м. Луцьку [77], Волинський краєзнавчий музей [75], Музей українського війська та військової техніки [76], Художній музей [91], Музей волинської ікони [81], Музей історії Луцького братства [83], Музей сучасного українського мистецтва Корсаків [85], Музей книги [84], Музей дзвонів [82], Музей технічного прогресу [86], Аптека-музей [74], Музей «Жертв тоталітарних режимів» [80], Музей історії органів внутрішніх справ Волині [89], Лесина вітальня [79], Музей «Технології минулого» [87] та ін., а й музеями, музейними кімнатами при освітніх закладах міста, установах, підприємствах. Дані соціокультурні установи на даному етапі суспільного розвитку виступають як засіб розширення інформаційного і культурного горизонту, канал міжкультурної комунікації і певний інструмент культурної політики регіону.

В рамках даної роботи взято до уваги історичний контекст виникнення та особливості розвитку діяльності музеїв міста та їх сучасний стан для визначення основних тенденцій у формуванні, розвитку, адаптації зазначеної музейної мережі регіону до соціокультурної динаміки кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Сьогодні музеї врівноважують і додають стабільності громадським і культурним суперечностям, а також надають своїм відвідувачам особливу атмосферу і унікальний досвід, які неможливо отримати поза музейними стінами. Видозмінюються способи побутування музею, особливо регіонального, оскільки він набуває умов життя, світогляду і світосприйняття сучасного відвідувача під впливом глобалізації і, як наслідок цього виявлення, нових цінностей, інтересів і культурних потреб населення. Саме цим і обумовлено вибір теми дослідження *«Культурна діяльність в регіон в сучасних умовах (на прикладі музейної мережі м. Луцька)»*.

Мета дослідження – розкрити специфіку культурної діяльності у музейних закладах в регіоні (на прикладі м. Луцька).

Зазначена мета визначає наступне коло окреслених **завдань**:

1. опрацювати спеціальну літературу по темі дослідження;
2. розглянути культурну діяльність і культурні потреби у сучасних умовах адаптації соціокультурної сфери;
3. проаналізувати музей як соціокультурний інститут та осередок культурної діяльності регіону;
4. визначити комунікативні практики в діяльності місцевих музеїв у сучасній ситуації культурного розвитку регіону;
5. виявити роль музеїв регіону у створенні позитивного образу місцевості для туристичної індустрії.

Об’єкт дослідження – музейна мережа м. Луцька.

Предмет дослідження – культурна діяльність музеїв м. Луцьк в сучасних умовах.

Хронологічні рамки – дослідження окресленої проблематики ґрунтується на розгляді питання культурної діяльності сучасних музеїв у м. Луцьку.

Географічні межі дослідження – для розгляду визначеного наукового дослідження обрано м. Луцьк.

Рівень наукової розробленості проблеми. Питанням розвитку музейної сфери в сучасних умовах і значенні ролі музеїв у культурній діяльності соціуму приділяється пильна увага. Не зважаючи на трансформації у суспільному розвитку, значення культурної діяльності завжди має першочергове значення. Музеї як ретранслятори не лише культурних знань, а й простори для різнопланової діяльності постійно піддаються науковому аналізу.

В ході дослідження були опрацьовані різноманітні інформаційні джерела, які допомогли у розкритті певних аспектів окреслених завдань. Загальне питання щодо розвитку музеїв у сучасному світі і, зокрема, у

регіоні, приділили свою увагу – Є. Акулич [3], В. Банах [6], С. Виткалов [16], О. Сапанжа [65], Ю. Комлев [39], З Мазурик [46], О. Салата [64].

Важливим також при розгляді даної теми дослідження є використання законодавчих документів – [1], [2].

Питання комунікації у діяльності музеїв розглядали – В. Дукельський [26], М. Каган [32, 33], М. Кряжевських [42], Ф. Котлер, Дж. Шефф [41].

З огляду на те, що для дослідження було обрано такий регіон як м. Луцьк, то до уваги було взято напрацювання місцевих фахівців музейної діяльності, краєзнавців, істориків, культурологів та інших дослідників.

Історичний розвиток становлення і функціонування музеїв міста розглядають – Г. Бондаренко [11], А. Бондарчук [12], Т. Єлісеєва [27], Д. Зінько [29], Н. Кінд-Войтюк [34, 35], Є. Ковальчук [36], З. Кучинко [43], Т. Левицька [44], Г. Маслай [49], О. Ошуркевич [56], В. Петрович [57], Н. Пушкар [60].

Музейні практики у місцевих музеях висвітлюють – Л. Більо [9], О. Бірюліна [10], О. Веремчук [14], А. Вигоднік [15], О. Голдованська [18], Л. Грабинська [19, 20], Л. Гриб, Л. Пальоха [21, 22], Л. Карпюк [33], Л. Мірошніченко-Гусак [50], В. Надольська [52-55], Ф. Рябчикова [63].
Комунікативні практики у музеях м. Луцьк вивчають – А. Дмитренко [24], І. Дмитрук [25].

Застосування новітніх технологій та їх значення для ефективної діяльності у регіоні досліджують – Р. Маньковська [47, 48], А. Пословська, В. Карпюк [59], О. Шута [71], М. Юхимчук [72].

Роль впливу музеїв на туристичну індустрію та її значення для розвитку регіону вивчають – Т. Андрейчук [4], О. Котис [40].

Також були використані інтернет-ресурси в ході вивчення питань наукового дослідження за обраною проблематикою – [5],[7],[23],[30],[51],[68],[74-91].

Методологія дослідження. Міждисциплінарний характер дослідження обумовив використання наукових методів – проблемно-хронологічний, метод систематизації, порівняльний.

Наукова новизна. На основі історичних фактів і сучасних прикладів вперше здійснено комплексне дослідження проведення музейними закладами культурної діяльності у м. Луцьку.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що представлений матеріал у бакалаврській роботі може бути використаний як у науковій, так і навчальній діяльності.

Апробація основних результатів дослідження. Окремі результати наукового дослідження було представлено на різного рівня наукових конференціях:

1. Бокеєва А.І. Роль музеїв у культурно-мистецьких практиках регіону (на прикладі музейної мережі м. Луцька). *Україна першого двадцятиліття XXI століття: культурно-мистецький вимір: Програма XVI Міжнар. наук.-практ. конф. 17-18 лист., 2020 р. / уклад. С.В. Виткалов, В.Г. Виткалов. Рівне: РДГУ, 2020. С. 39.*

2. Бокеєва А.І. Музейна діяльність у контексті культурно-мистецьких практик: досвід музеїв м. Луцька. *Феномен культури постглобалізму: Програма I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 27 лист. 2020 р., Маріуполь: МДУ, 2020. С. 9.*

3. Бокеєва А.І. Специфіка організації культурної діяльності у регіоні в сучасних умовах (на прикладі музейної мережі м. Луцька). *Програма звітної наукової конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету за 2020 рік (13-14 травня 2021 року, Рівне, 2021).* Рівне: РДГУ, 2021. С. 70.

Також окремі положення результатів бакалаврської роботи Бокеєва А.І. «Роль комунікативних музейних практик у сучасній культурній діяльності регіону» подано до публікації у збірнику тез IV Міжнародної науково-

практичної конференції «Results of modern scientific research and development» (28-30 червня 2021 р., Мадрид, Іспанія). 0,3 д.а.

Структура бакалаврської роботи обумовлена метою та завданнями дослідження. Загальний обсяг сторінок – 82, з них основного тексту – 66 сторінок. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури в кількості 91 позиція.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, вказано мету і завдання дослідження, визначено його наукову новизну та практичне значення, відображено апробацію результатів дослідження.

У *першому* розділі «**Роль музею в системі соціокультурної діяльності**» проаналізовано культурну діяльність і культурні потреби у сучасних умовах адаптації соціокультурної сфери та розглянуто музей як соціокультурний інститут та осередок культурної діяльності регіону.

У *другому* розділі «**Реалізація потенціалу музеїв м. Луцька у культурному розвитку регіону: тенденції і перспективи**» визначено комунікативні практики в діяльності місцевих музеїв у сучасній ситуації культурного розвитку регіону та виявлено роль музеїв регіону у створенні позитивного образу місцевості для туристичної індустрії.

У *висновках* зроблено підсумки наукового дослідження.

Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки.

Список використаної літератури нараховує 91 найменування.

РОЗДІЛ 1. РОЛЬ МУЗЕЮ В СИСТЕМІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Культурна діяльність і культурні потреби у сучасних умовах адаптації соціокультурної сфери

Соціокультурний розвиток на сучасному етапі визначається увагою до глобальних змін в контексті цивілізаційних трендів, тому особливість сучасної соціокультурної сфери полягає у її динамічності. Це пояснюється переважно зміною потреб населення, які залежать від цілого комплексу загальносвітових тенденцій, а також особливостей соціокультурного середовища. Інтереси населення змінюються досить швидко не лише у масштабі загально-державному, але й у регіональному.

Процеси модернізації передбачають оновлення інституційного облаштування соціокультурної сфери, створення відповідної сучасної інфраструктури, становлення загальнодержавної парадигми її розвитку, в тому числі належних соціальних, економічних, юридичних умов, реформування культурної політики. Розвиваючи культуру, держава створює передумови для власного ефективного функціонування, яке неможливе без громадської інтеграції і рішення стратегічних гуманітарних завдань.

Важливим джерелом соціокультурної модернізації є діяльність організацій культури. Для того, щоб отримати свободу дій, адаптуватися до перемінних умов, їм потрібно застосовувати принципи ефективного управління, застосовувати і використати науково-обґрунтованих технологій роботи, звертати особливу увагу на інноваційну складову. В числі найважливіших завдань даної діяльності є відповідність культурних продуктів суспільному запиту, підвищення адресності культурних послуг, їх розмаїття, покращення стандартів обслуговування, оснащеність надання послуг сучасними технічними і технологічними засобами.

У розрізі соціокультурної діяльності бюджетної сфери важливе місце має реалізація соціальної програми, яка передбачена бюджетом, чи

реалізується за рахунок позабюджетних ресурсів. Це значно зорієнтовує увагу на якість наданих послуг, а також усвідомлення необхідності розвитку даної сфери для гармонійного існування особистості і соціуму.

Соціокультурна діяльність – це багатогранний і складний процес, який стосується найрізноманітніших сфер життя соціуму, саме тому він потребує комплексного підходу у розгляді. Для більш точного розуміння питання нам слід розібратися з самим терміном «соціокультурна діяльність». Дослідники дещо по-різному інтерпретують це поняття.

Дефініція «соціокультурна діяльність» в науковій практиці звичайно розуміється відразу в трьох значеннях:

1. суспільна практика, в якій задіяно безліч професій;
2. навчальний предмет, що має певну логіку і структуру;
3. історично сформована галузь наукових знань» [45, с.94].

На думку вчених культурна ідентифікація пов'язана з процесом визначення особистістю своїх смислових позицій у навколишньому його соціальному і культурному просторі. Саме за допомогою культурної ідентифікації набуваються і засвоюються норми, цінності, ролі, особистісні якості і т.д. Від усвідомлення себе як особистості залежить її життєва позиція, загальна мотивація, інтереси, потреби, ставлення і творчості і до інших людей. З огляду на це, соціокультурна діяльність, як важлива сфера людського життя здатна інтегрувати всі психічні явища, які підпадають під вищезгадані варіанти поняття «ідентифікація».

Належність до певної групи є однією з основних потреб в структурі особистості. Ще Е. Фромм стверджував, що «людина повинна мати можливість віднести себе до якоїсь системи, яка б спрямовувала її життя і надавала їй сенс, в іншому випадку її переповнюють сумніви, які у підсумку паралізують її здатність діяти, а значить, і жити» [69].

Середовище існування людини визначається як ресурс формування соціокультурної ідентифікації особистості. Саме створення особливого середовища, з урахуванням особливостей, які розвиватимуть мережу

взаємодій всіх суб'єктів соціокультурного виховання різного типу і рівня, враховує насиченість культурними взаємодіями.

Основою культурної діяльності у соціумі є виховання естетичного розвитку людини, процес якого здійснюється через призму освоєння нею найкращих досягнень світової цивілізації. У Законі «Про культуру» культурна діяльність визначається як діяльність у сфері культури – творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурно-дозвіллева та розважальна діяльність, спрямована на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян [1].

Культурний розвиток середовища регіону залежить від рівня соціокультурної активності населення, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність культурного продукту на національному, регіональному, міжкультурному ринку послуг. Не тільки матеріальні потреби, але і ряд духовних потреб, задоволення яких не пов'язано з якою-небудь культурною діяльністю або розвитком особистості, набувають у частини членів суспільства функціонального характеру. Однак, на сьогодні існує проблема, а саме, низька активність населення, економічна база розвитку регіону, вдосконалення системи культурного виховання як головної умови вирішення стратегічного завдання – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості [58].

На думку Л. Когана будь-яка, по справжньому культурна потреба розумна, оскільки в її основі лежить необхідність вільного саморозвитку людини. У той же час рівень значимості різних розумних потреб для культурної діяльності індивіда не є однаковим. Завжди буде певна ієрархія потреб в суспільстві, з точки зору їх впливу на культурну діяльність.

У тій ієрархії можна виділити розумні потреби населення:

1. Потреби у матеріальних благах, задоволення яких створює основу для реалізації культурних потреб;

2. Потреби, задоволення яких, у певній мірі пов'язано із розвитком особистості;

3. Безпосередньо (з чітким дотриманням) культурні потреби, задоволення яких не має іншої мети, ніж як розвиток особистості [38, с.52]

Культурна діяльність не лише у повсякденній, а й в теоретичній свідомості зазвичай пов'язана з останньою групою потреб. Потреба в культурній діяльності спрямована безпосередньо на розвиток і самореалізацію особистості. Діяльність людей, пов'язана із задоволенням їх культурних потреб, не завжди ідентична поняттю «діяльність, що розвиває особистість». Найчастіше використання того чи іншого її виду не є показником розвитку відповідних потреб. Відповідно, культурні потреби тісно пов'язані з культурною діяльністю. М. С. Каган досліджуючи проблему взаємодії потреб і діяльності вважає, що існує певний «пучок» мотиваторів і реалізаторів поведінки, які не були притаманні людині від початку, а вироблялися впродовж багатьох років у процесі гуманізації тварин предків людей. Вони ієрархічно впорядковані на трьох рівнях:

1. потреби людини – в якості детонатора її діяльності;
2. здібності – для задоволення і розвитку потреб;
3. вміння, що дозволяють перетворювати здатності у вчинки [31, с. 143-147].

Таким чином, потреби, здібності та вміння детермінують необхідні і достатні механізми для генерування діяльності, розкривають саму структуру механізму діяльності, який є прерогативою людини, відрізняє її від тваринного світу і забезпечує по-справжньому людське існування.

Чим різноманітніший діапазон потреб, здібностей і умінь людини, тим більше це сприяє її загальному розвитку. Те ж саме можна сказати і про культурні потреби і культурну діяльність.

Спробуємо визначити особливості та властиві культурним потребам ознаки:

1. Культурні потреби досить важко ідентифікувати, тому що вони відносяться переважно до духовних потреб;
2. Культурні потреби суто індивідуальні, так як у різних людей знаходять своє вираження по-різному;
3. Культурні потреби «не є обов'язковими», в тому сенсі, що без їхнього задоволення людина не буде жити гірше в матеріальному плані. Культурні потреби не мають чітко визначених меж і можуть бути необмеженими;
4. Культурні потреби підпадають під дію закону постійного піднесення. Закон граничної ситості тут не діє, як у випадку з фізіологічними потребами. Розвиток людської культури є процесом нескінченним. Відповідно, культурні потреби чи можуть бути повністю задоволені;
5. На відміну від задоволеності фізіологічними потребами, рівень задоволеності культурними потребами важко оцінити і виміряти, так як їх можна виразити за допомогою загальноприйнятих норм – дана задоволеність завжди суб'єктивна;
6. Значимість культурних потреб є двоякою. З одного боку вони визначають відповідні культурні дії, будучи їх мотивом. З іншого, самі виникають в результаті культурних процесів. Потреба виступає одночасно і в якості спонукаючого імпульсу і мети. Культурні дії постійно породжують нові культурні потреби, які призводять до появи нової культурної діяльності;
7. Культурні потреби можна розглядати у вигляді «зрізу» всієї системи потреб особистості. Рівень їх розвитку свідчить про рівень людини і суспільства, в якому вона існує. Тому їх слід розглядати в якості показника стану системи «людина – суспільство»;
8. Структура змісту культурних потреб включає: потреби в речах, знаннях, цінностях, в інших людях і в додатковому (ілюзорному) досвіді. Потреби в ілюзорному досвіді є потребою в культурі (в різних її художньо-творчих проявах і модифікаціях).

Сам факт споживання продуктів цієї культури (художньо-творчої) не говорить про глибину і розвиненості цих потреб як таких. Тут має місце фіксація самого факту причетності до неї, але не якість та інтенсивність даного процесу.

Вивчення художньо-творчих потреб людини може включати в себе ряд напрямів, зокрема:

1. аналіз художніх потреб різних соціально-демографічних груп населення;
2. вивчення змін, що впливають на художню освіту і виховання, розвиток художніх потреб індивіда;
3. вивчення каналів, за допомогою яких здійснюється процес задоволення цих потреб;
4. аналіз рівня та якості освоєння населенням художніх творів;
5. аналіз фрустрацій на шляху задоволення художніх потреб;
6. вивчення трансформації художніх потреб в суспільстві і людини, їх динаміки;
7. аналіз взаємозв'язку і взаємозумовленості художньої діяльності і художніх потреб суспільства і особистості. Вплив масової культури на ці процеси;
8. аналіз соціально-економічних та інших умов, що дозволяють в найбільшій мірі задовольняти художні потреби.

Соціально-культурна діяльність – дуже широка сфера, яка включає всі сфери культури: кіно, телебачення, Інтернет, бібліотеки, клуби, концертну діяльність та ін. Значне місце у цьому переліку займають музеї, які є активними учасниками модернізаційних процесів, втілюючи свою діяльність у інноваційних концепціях розвитку.

Варто зазначити, що музеї є важливими суб'єктами культурної політики і на сьогоднішній день стають лідерами регіонального життя, також здатні, задіюючи власну ресурсну базу, накопичений досвід, застосовуючи інноваційні технології, дієво приваблювати увагу суспільства, влади та

бізнесу. Важливим аспектом є також і те, що музеї починають конкурувати між собою, здійснюючи пошук нових форм і методів створення, збереження і розповсюдження культури, найбільш ефективних шляхів реалізації стратегічних цілей культурної політики і її механізмів.

Отже, на культурну діяльність і культурні потреби місцевого населення регіону впливає багато факторів, частина з яких є найбільш значимою. Особиста зацікавленість людини, сформована у процесі соціалізації є основним актором, який регулює культурну діяльність. Хоча важливим моментом є територіальна доступність культурних закладів. Особливої уваги надають насиченості та розмаїттю культурно-дозвіллевої сфери, а також наявності альтернативи масовому культурному дозвіллю. Охарактеризувавши певні ознаки та особливості посилення культурної активності, можна зазначити, що у соціумі на сьогоднішній день існує певний культурний запит, від рівня задоволення якого залежить стратегія розвитку і затребуваність культури в Україні.

Окрім того, культурна діяльність як певна мова спілкування, може здійснюватися у різних соціокультурних інституціях, зокрема музеях. Завдяки даній діяльності музей налагоджує контакти із зовнішнім світом, з партнерами, передбачає творчий підхід у перетворенні існуючої реальності. Діяльність самого музею перестає мати буденне забарвлення, і в той же час вона зорієнтована на організацію особистісно, соціально значимих заходів, подій, проєктів у соціокультурній сфері. Культурна діяльність дозволяє реалізовувати подібним закладам як освітні, так і просвітницькі завдання. У цьому відношенні вона стає не лише актуальною і затребуваною соціокультурною практикою в нинішніх умовах, але й зручною та перспективною формою активної взаємодії і творчості засобами, які має в наявності будь-який музей.

1.2. Музей як соціокультурний інститут та осередок культурної діяльності регіону

Процеси трансформації традиційних соціокультурних інституцій були спричинені процесами модернізації в культурному житті багатьох країн на межі ХХ-ХХІ століть, які втілились в інноваційних концепціях їх розвитку. Зокрема музеї, які є важливою складовою соціокультурної діяльності, стали все більше перебирати на себе функції не лише інформаторів історичних подій і відкриттів в минулому, але й осередків сучасної культурної діяльності, де відбувається не лише популяризація, але й вивчення гуманітарних і технічних наук.

Зміна умов соціокультурної діяльності музею в сучасному суспільстві спричинило продовження дослідження смислового змісту поняття «музей як соціокультурний інститут» та його методологічного потенціалу для поглиблення розуміння соціокультурної реальності. У сучасній науковій думці дане поняття розглядається, в основному, як категорія культурології та музеєзнавства, оскільки музей, будучи безпосередньо пов'язаним з соціальними і культурними взаємодіями, має і соціокультурний потенціал.

Традиційні форми соціокультурної діяльності музеїв часто не здатні задовольнити пізнавальний інтерес та духовні запити відвідувачів через невідповідність сучасним вимогам часу. Деякі, навпаки, будучи забутими, не використовуються, хоча вони містять потужний резерв для використання у сучасній культурній діяльності, що спрямована на розвиток регіону.

Процеси взаємодії музею та інших соціальних інститутів довгий час не вибудовували в систему, не були вироблені їх механізми спільної діяльності. Для більш предметного аналізу поняття, варто зазначити, що у прийнятому в 2006 році Міжнародною радою музеїв (англ. International Council of Museums, скор. Англ. ICOM) «Кодексі музейної етики ІКОМ» дано таке визначення музею: «музей – некомерційна установа на постійній основі, що діє на благо суспільства і його прогресу, відкрите для публіки, яка накопичує, зберігає,

досліджує, пропагує і експонує з метою навчання, освіти і задоволення – матеріальні та нематеріальні свідчення людини і навколишнього середовища» [62, с. 32]. Саме музеєзнавство як наукова дисципліна, з'явилася в кінці XIX століття і означає вивчення історії музеїв, їх суспільних функцій, теорії і методики музейної справи», а також вона є суспільною наукою [62, с. 26].

Особливе місце при визначенні міждисциплінарних зв'язків музеєзнавства відводиться культурології, оскільки саме її методологічні установки розглядаються як продуктивні при аналізі природи та сутності музею. Загальновідомо, що вперше ідея про можливість і необхідність такого підходу при визначенні феноменології музею була висловлена М. С. Каганом [32, с. 107]. При аналізі цієї ідеї важливим є те, що музей тут виступає не як ізольований феномен, а як невід'ємна частина соціокультурного середовища. Існує дві точки зору стосовно розуміння музею як організатора соціокультурної діяльності. Одна з них, розглядає музей як таку організацію, яка вимагає величезних фінансових вкладень. Але водночас, музеї і їхні колекції є колосальним ресурсом для розвитку регіонів. Друга точка зору полягає в тому, що музеї здатні віддавати, робити свій внесок у розвиток соціокультурної діяльності завдяки музейним проектам, які, як це не дивно, стають рушійною силою такого розвитку. Саме такий погляд на сучасний музей стає все більш поширеним, все більш популярним. При цьому варто зазначити, що взаємозв'язок тут є очевидним. Як тільки в суспільстві спостерігається значна стабільність, музей набуває все більшого значення в суспільстві, а музейні проекти набувають активного сприйняття у суспільстві, і тому вони стають стимулами або імпульсами для соціокультурного розвитку.

Музей як соціокультурний інститут, має ряд характерних ознак, які визначаються:

1. соціальним типом музейних відносин – музей є відповідальним за збереження соціокультурної спадщини, здійснює контроль за формуванням,

використанням та зберіганням експонатів, застосовує при цьому санкції, що регулюють ці процеси;

2. чітким розподілом функцій, прав і обов'язків;

3. знеособленість (деперсоніфікацію) вимог до відвідувачів і співробітників музею;

4. чіткий розподіл праці і високий рівень професіоналізму за різними напрямками: науково-дослідницьким, експозиційним, фондовим, реставраційним, просвітницьким, маркетинговим, педагогічним та ін.;

5. наявністю культурних символів;

6. особливими інституційними установками і зразками поведінки: повага до минулого, соціальної пам'яті і досвіду;

7. наявністю власних засобів і ресурсів [3, с. 96-97].

Також, варто зазначити, що музей як соціокультурний інститут організовує та координує діяльність людей по збереженню минулого, передачі знання про нього, без чого ця діяльність мала б розрізнений, непослідовний і нестійкий характер.

Підсумком розвитку музеїв у ХХ ст. є ускладнення морфології музейного простору. Багатогранність музейного світу стала чітко виразною на межі ХХ – ХХІ століть, що, в свою чергу, часом ставить у «глухий кут» фахівців в галузі музеєзнавства та соціокультурної діяльності. Дійсно, тепер значно важче зрозуміти, яким чином здійснювати аналіз сучасного музейного простору, який слугує засобом міжкультурної комунікації. Модель розвитку музею в ХХІ столітті: це багатофункціональний культурний і науковий комплекс, в певних історико-соціальних умовах виконує роль соціально-культурного центру регіону і здійснює: охорону і використання історико-культурної спадщини через вивчення, проектування, реставрацію та музеєфікацію об'єктів; розробку і розвиток науково-освітніх програм; відновлення системи традиційного господарства і промислів на території музею; впровадження музейного маркетингу, сервісних та туристичних послуг. Соціокультурна діяльність музейних установ, заснована на

використанні соціокультурних технологій, є потужним засобом впливу на духовно-моральне становлення особистості, її світогляд, вона сприяє формуванню мотивів, цінностей, установок і т.д. Відвідування музею, музейне спілкування збігається з метою його створення і розвитку: це безпосереднє спілкування з пам'ятками історії та культури і спілкування між людьми з приводу їх сприйняття, розуміння та інтерпретації минулих історичних епох через музейний предмет. Це доводить, що музеєзнавство – це дуже важлива частина соціокультурної діяльності, що виконує ряд найважливіших функцій. У наші дні потрібне посилення ефективності сфери музейно-виставкової діяльності, а для цього в роботу музеїв необхідно впроваджувати інтерактивні технології та включати відвідувача у процес.

У своїх наукових дослідженнях З. Мазурик [46], О. Салата [64] та ін. приділяють значну увагу функціонуванню сучасного музею як соціальної інституції, де, на їх думку, сформувалися певні структуровані стійкі форми організації спільної діяльності людей, спрямовані на виконання соціально-значимих функцій. Відповідно, соціокультурна інституція розглядається як певна сукупність ролей і статусів, які мають застосунок для задоволення певних соціокультурних потреб населення і сприяють вихованню у них цінностей, естетичних смаків, освіти, творчої та інтелектуальної діяльності і ін. Окрім того, музей є певним простором взаємовпливу носіїв різноманітних систем знань, ідеалів, цінностей, прагнень, що сприяє отриманню відчуття співучасті та усвідомлення власної неповторності та унікальності [64, с. 154].

Перебуваючи в межах певної території та регіону, музеї вирішують специфічні, невластиві іншими установами завдання.

В першу чергу, музей є місцем концентрації наукового документування регіону. Саме у музеї містяться документи, тобто матеріальні свідчення про динаміку історичних, економічних, політичних процесів, формування культурного та освітнього середовищ, суспільних трансформацій, які, перетворившись на музейні експонати, ретранслюють важливу інформацію

для наукових досліджень і культурного розвитку як регіону, так і держави в цілому.

По-друге, музей є одним із осередків науково-дослідної діяльності регіону, оскільки відбір, опрацювання, дослідження, застосування музейних предметів в якості експозиційних експонатів передбачає значну дослідницьку діяльність, яка спрямована на отримання знання про процеси розвитку певного культурного чи природного середовища.

По-третє, музей – це заклад культурного представництва регіону, оскільки представлені в експозиціях музейні експонати є свідченнями його культурного надбання. Кожного разу, коли відбувається створення музейних експозицій, вони, по-суті, формують нову культурну реальність, в якій відображаються культурні норми, що є пріоритетними у певному соціокультурному середовищі певного часового проміжку.

По-четверте, документальна, наукова і культурна цінність музею дають можливість вважати його освітньо-виховним центром, що здійснює процес передачі культурних норм, кращих традицій, досвіду поколінь з урахуванням тих вимог, які суспільство висуває в різні історичні періоди [39].

Музеї як певна складова частина соціокультурного простору мають свою видову типологію та певні профілі діяльності, що обумовлено не лише їх специфікою функціонування, але й визначають можливості здійснення конкретних завдань стосовно відношення до соціуму, яких не можуть вирішити заклади клубного типу, бібліотеки та інші заклади соціокультурного спрямування.

Варто також зазначити, що у музеях певної уваги потребує організація процесу збереження, передачі акумульованої історико-культурної та духовної спадщини та ретрансляції нових знань суспільству. Таким чином, збереження даної спадщини суспільства має здійснюватися шляхом адекватної інтерпретації культурних ресурсів музеями незалежно від їх масштабу. Важливе місце в науково-дослідній діяльності музеїв належить

дослідженню комунікативних процесів, різноманітні аспекти яких мають певний рівень дослідження.

Також у сучасних музеях набули значного поширення нові різновиди експозицій, презентації виставок, тематичні екскурсії, лекторії, культурно-масові заходи та ін. Популярності серед відвідувачів набвають новітні формати роботи з цільовою аудиторією, а саме: створення клубів за інтересами, організація та проведення салонних музейних вечорів, творчих зустрічей з цікавими та відомими людьми, розробка туристичних маршрутів, проведення щорічних художньо-масових заходів музеями у регіоні, а також співпраця з іншими закладами і установами міста [26].

На думку Є. Акулич, вже відбулося осмислення здатності музеїв надавати спрямований і прогнозований вплив на всі аспекти життя суспільства і регіону, оскільки музей – це унікальне суспільне утворення, покликане бути місцем зустрічей для продуктивної міжкультурної взаємодії, інформаційного та ціннісного обміну між різними спільнотами, етногрупами, а також різновіковими, професійними, територіальними групами та іншими субкультурами. Завдяки організації такої роботи здійснюється взаємообумовлений обмін впливу на культурну діяльність регіону. Так, музей забезпечує для міста: вивчення і збереження історико-культурної спадщини регіону; представлення його історії і культури; організацію змістовного дозвілля місцевих мешканців; включення людини у «культурний простір» міста; залучення жителів до творчої діяльності; формування культури, моральності, порядності, милосердя, патріотизму місцевого населення; задоволення потреб туристів, які приїждять до міста; посилення інвестиційної привабливості міста; сприяє створенню нових робочих місць; музей робить імідж міста більш багатограним і посилює його авторитет. В свою чергу, місто забезпечує для музею: підтримку матеріально-технічної бази музею; допомогу у підготовці професійних кадрів для музеїв; правове регулювання діяльності музеїв всередині регіону чи міста; пропаганду музейної справи; створення безпечних умов і зберігання музейних колекцій;

сприяє залученню у музей відвідувачів; мотивацію музейних працівників у вигляді грантів, заохочень; створення інвестиційного клімату для інвесторів, які вкладають ресурси у розвиток музею та ін. [3, с. 145-146].

При подібному розумінні завдань сучасних музеїв стає очевидним, наскільки широким може бути коло його партнерів, які зацікавлені у використанні посередницького, комунікаційного потенціалу даної соціальної інституції. Тенденція запозичення форм культурної комунікації в інших, споріднених музею сферах, викликає не однозначне ставлення. В цілому фахівці з музеєзнавства ставляться до цього позитивно, але із певними застереженнями, тобто тим, що необхідно дотримуватися певних правил пристосування їх до завдань музеїв, або умов, коли такі форми затребувані місцевими обставинами. У той же час є побоювання з приводу можливої втрати музеєм його унікальності, особливого місця в культурі та суспільстві [32, с. 67].

При розгляді окресленої проблематики варто також звернутися до визначення поняття «регіон», оскільки специфіка досліджень регіональної культурної практики в рамках даного наукового напрямку полягає в тому, що в них робиться акцент на культурні традиції окремих народів або груп населення, які закріпилися в їх повсякденному бутті, на історії відкриттів або побутування окремих артефактів, на факти біографії окремих діячів регіональної історії. Особливе місце серед них займають природні і культурні об'єкти, різні пам'ятки, що входять до складу культурно-історичного середовища і пов'язані між собою єдністю території. Всі ці особливості культурного розвитку призначені досліджувати та репрезентувати регіональні музеї.

Залежно від того, який нахил має цей міждисциплінарний науковий напрям, економічний, політичний, географічний, філософський і т.д., в тому ракурсі і простежується розвиток регіону, що загалом призводить до виникнення чималої кількості визначень. Окрім того існують різні профілі географії, а також політична, фізична та інші науки про природу, об'єктами

яких так чи інакше стає регіон. Так, в географії регіон розглядають як певний територіальний комплекс компонентів (земля, повітря, флора, фауна, населення), взаємопов'язаних між собою і становлять особливу частину поверхні планети.

Відповідно до точки зору В. Ю. Дукельського регіон, це «цілком реальна територіальна єдність, що виникає як результат тривалої взаємодії природно-географічних, культурно-історичних і соціально-економічних чинників» [27, с. 69].

В останні десятиліття інтенсивно формується нова наука – регіоналістика, об'єктом дослідження якої є регіон. Поняття «регіон» інтенсивно досліджується і в різних сферах гуманітарного знання. Раніше розглядається лише в вузько дисциплінарному контексті (соціологічному, економічному, географічному і т.д.), Воно отримало розвиток і обґрунтування в рамках комплексного культурологічного аналізу. Етимологія терміна походить від латинського кореня в перекладі що означає «країна», «область», «край». Відповідно найпростіше визначення регіону – це окремий економікогеографічний район, який характеризується відносною стійкістю соціальної, політичної, національної, культурної та інших структур.

У літературі культурологічного спрямування дефініція «регіон» дуже часто використовується в якості певного аналогу особливого «світу», або «простору» з притаманним лише йому способом мислення, традиціями, світоглядом і світовідчуттям. У політології регіон – це частина території однієї або декількох сусідніх країн зі схожими природними, економічними, політичними і культурними умовами. Відповідно, можна зробити висновок, що регіон – це комплексне, міждисциплінарне поняття.

Для нас найбільший інтерес представляє регіон у історико-культурному аспекті, який розвиває новий напрямок міждисциплінарних досліджень – регіональна культурологія. Її поява багато в чому обумовлена

загостренням проблем, викликаних наслідками глобальних процесів в культурі і суспільстві.

В рамках регіональної культурології регіон розглядається як «субкультурний локальний просторово-часовий комплекс з особливою неповторною конфігурацією рис, необхідною для відтворення, самовизначення і здійснення людської діяльності індивідумів певного регіонального типу і регіональної самосвідомості, що сформувався як результат природно-ландшафтного пристосування, етнічно національних і соціокультурних процесів, що протікають на конкретній території» [3, с. 78].

Спираючись на визначення і предмет дослідження регіональної культурології, регіон можна пов'язати з діяльністю регіональних музеїв, оскільки культурно-історичне середовище виступає джерелом збереження регіональної специфіки. При цьому варто зазначити, що дане середовище в умовах втрати традицій під впливом глобалізаційних процесів не існує поза громадською діяльністю в рамках питань збереження та популяризації регіональної культурної спадщини.

У світлі окреслених проблем сучасної культури і суспільства в цілому, центральну роль повинні і можуть відігравати саме музеї, оскільки вони не тільки пробуджують і підтримують інтерес до минулого, а й формують ціннісне ставлення до культурної спадщини, володіючи виробленою системою критеріїв. Унікальність музейного смислового простору в тому і полягає, що воно дозволяє з'єднати зовнішню (діалог культур) і внутрішню (власне ставлення до минулого) форми комунікації. Саме в цьому контексті в просторі музею відбувається формування регіональної ідентичності.

У вітчизняному музеєзнавстві поняття «регіональний музей» виникає при розгляді музеїв в рамках класифікації «за категоріями культурної значущості – музеї державного, регіонального та місцевого значення і т.д.» [3, с. 82]. І пов'язане воно з його роллю в межах локальної території, тому що музей даного статусу вивчає, зберігає, представляє і популяризує місцеву історико-культурну спадщину. Як і будь-який інший музей регіональний

володіє характеристиками згідно з прийнятою у вітчизняному музеєзнавстві класифікації «за типами, видами і профілів» [3, с. 84].

Щоб стати культурним центром цілого регіону, а регіональні музеї можуть претендувати на це звання, мало мати цікаві колекції, необхідно користуватися і державною підтримкою, і відповідати інтересам і потребам населення даної місцевості. Що стосується профілю, то статус регіонального музею можуть мати музейні установи всіх профільних груп.

Музей, як соціокультурна інституція, має певну структуру, сформований набір властивих йому функцій та завдань та здійснює свою діяльність в певному культурному середовищі. Феномен регіонального музею розкривається за допомогою не тільки його дефініції, але і функцій, які він виконує по відношенню до культури, суспільства і особистості. Під соціокультурними функціями будь-якого музею розуміються «історично формуються і змінюються форми громадського призначення або використання музею як багатофункціонального закладу» [62, с. 78-79]. Вони реалізуються в процесі комплектування фондів, проведення наукових досліджень, ведення науково-фондовій, експозиційно-виставкової та освітньо-виховної роботи. У функціях музею відображаються певні потреби суспільства в той чи інший період часу, а також конкретні способи їх задоволення.

Як правило, виділяють дві основні історично сформовані соціальні функції музею – функцію документування та освітньо-виховну функцію.

Функція документування передбачає відображення різних суспільних явищ у певний часовий проміжок, історичні події різних епох, природніх особливостей регіону завдяки музейним експонатам. Адже саме у музеях здійснюється виявлення та дослідження конкретних природничих об'єктів та предметів, створених безпосередньо в процесі людської життєдіяльності, що які в подальшому є свідченням об'єктивної реальності. Саме ця функція, що знаходить свою реалізацію у процесі здійснення комплектування музейних фондів, відповідає не лише науковим, а й культурним потребам суспільства.

Освітньо-виховна функція здійснюється завдяки експресивним і інформативним властивостям музейних предметів. Вона полягає в задоволенні культурно-пізнавальних запитів суспільства. Засобами в реалізації освітнього потенціалу музейних колекцій або об'єктів спадщини виступають екскурсії, музейні уроки та лекції, народні свята та ін. Разом із тим, дослідники пропонують розширені трактування названих функцій або доповнюють перелік основних функцій, посиляючись на суміжні науки.

У свою чергу під естетичною функцією малося на увазі «освоєння і оцінювання культурного потенціала музейного матеріалу, введення відвідувача в систему естетичних цінностей. Під гносеологічно-аксіологічною – здійснення відбору, зберігання і інтерпретація музейного матеріалу і реалізація пізнавально-оціночної активності відвідувача музею в процесі музейної комунікації. А під виховною – введення музею в загальну систему виховання [62, с. 81].

У зв'язку з посиленням на рубежі ХХ і ХХІ століть процесів регіоналізації представниками різних галузей знання, культурології, соціології, музеології, регіоналістики, психології, політології, етнології, активно почали обговорюватися соціокультурні функції регіональних музеїв в епоху глобалізації.

Так, Є. М. Акуліч розкриває роль музейного закладу в соціокультурних процесах регіону, пов'язаних з розвитком громадянського суспільства і реальною задіяністю населення в ці процеси [3, с. 149]. Проводячи комплекс заходів зі збереження культурної і природної спадщини місцевості, поширенню інформації про нього, поданням корінній культури, підтримці місцевих традицій і видів діяльності, музей формує культурну ідентичність особистості.

Незважаючи на широкий спектр існуючих трактувань змісту соціокультурних функцій музейної інституції, на сьогоднішній день виділяють:

1. функцію документування явищ і процесів у природі та суспільстві за допомогою збереження і освоєння культурної спадщини;
2. освітньо-виховну функцію, пов'язану з інформаційними та експресивними властивостями музейних предметів, а також пізнавальними і культурними запитами суспільства по відношенню до музею;
3. функцію організації вільного часу, що відповідає суспільним потребам в культурних формах дозвілля, зняття емоційної напруги та ін.

Названі функції «реалізуються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів» [62, с. 85], мінливого соціокультурного контексту часу, змін запитів суспільства, чим обумовлюється їх динамізм. Процес взаємодії музею з суспільством, який пояснює та чи інша функція, відбувається як в рамках самого музею, так і в стосунках музею з соціокультурним середовищем. Соціокультурні функції знаходяться в постійному розвитку, яке визначається мінливими в певних політичній, економічній чи культурній ситуаціях суспільними потребами, запитами та інтересами музейної аудиторії. В силу чого можна з упевненістю говорити про те, що регіональні музеї виконують ті ж базові функції, що і музеї взагалі, але тільки ці функції в більшій мірі сфокусовані на конкретній локальній території та її населення.

Так, функція документування історичних, культурних, соціальних, економічних, політичних і природних аспектів життєдіяльності регіону реалізується на основі вивчення, збереження та відображення в просторі музею пам'яток культури та історії локальної території, а також природного середовища місцевості, де знаходиться музей, іншими словами регіональної історико-культурного і природної спадщини.

Специфіка освітньо-виховної функції стосовно до регіональних музеях полягає в тому, що музеї, завдяки інформаційним і експресивним властивостями музейних предметів, за допомогою яких здійснюється передача відвідувачеві культурного досвіду та інформації про традиції і норми, характерні для даного регіону, а також проведеної ними освітньої діяльності, не тільки поширюють знання про локальну територію, а й

зкладають базис для зміцнення регіональної ідентичності місцевого населення, залучаючи їх до процесів охорони історико-культурної спадщини.

Саме завдяки цій функції музей здатний впливати на свідомість і світосприйняття відвідувача. Регіональний аспект функції організації вільного часу найчастіше пов'язаний з тим, що музей виступає єдиною установою місцевості для культурного проведення часу проживаючих на її території людей. У зв'язку з цим музей бере на себе роль центру творчої активності, креативних ініціатив, особистісного розвитку, поєднуючи в собі риси таких установ культури, як клуб, театр, творча майстерня тощо.

Разом з тим в регіональних умовах, незважаючи на стабільний характер соціокультурних функцій, відбувається зміна їх змісту. Регіональний музей – освітньо-виховний центр, який здійснює процес передачі культурних норм і цінностей, трансляції досвіду різних поколінь, з урахуванням мінливих потреб та інтересів музейної аудиторії. Беручи до уваги, історично сформовану багатопрофільність музейного інституту, а регіонального особливо, нерівномірно розвинену у вітчизняних регіонах культурну інфраструктуру, ми можемо припустити, що найчастіше роль клубів, театрів, будинків культури беруть на себе музеї. У зв'язку з цим характерною, у більшій мірі саме для регіональних музеїв, рисою стає те, що духовне життя місцевості зосереджена і протікає переважно на базі музею.

За допомогою успішної реалізації зазначеного завдання регіональний музей також може допомогти місцевому населенню в адаптації до змін у зовнішньому середовищі: соціальних патологій, духовної кризи особистості і втрати моральних орієнтирів; нестабільної економічної ситуації і низького рівня життя здійснюють несприятливий вплив на психічний та емоційний стан здоров'я населення.

Завдяки тому, що регіональний музей сьогодні стає багатофункціональним культурним центром регіону, можна припустити, що в якості місця проведення часу місцеве населення вибере саме цю

інституцію, в силу чого дане завдання є більш актуальним і властивим значною мірою саме для цієї категорії музеїв.

Таким чином, сучасний музей як соціокультурний інститут розширює свої соціальні повноваження і є певним осередком культурної діяльності регіону, який здатен формувати і розвивати імідж свого міста більш різнопланово, що сприяє підвищенню його авторитету, підкреслює його унікальність в очах жителів і сприяє соціальній згуртованості. Такий підхід дає йому право включатися не тільки в громадські та культурні процеси, але й ставати учасником міжнародних відносин, проникати в ті сфери життя соціуму, які були раніше не актуальними для музею як соціокультурного інституту. Трансформація історично сформованого класичного музею вимагала зміни вмісту його функцій і формування нової моделі музею, як засобу розвитку культури в сучасних умовах, що стало причиною виникнення зокрема нових музейних форм, зокрема таких як дозвіллевий і комунікаційний простір, віртуальний музей. В сучасних умовах соціальний статус музеїв зростає, і в зв'язку з цим підвищується інтерес до них. Створення нових музеїв – це показник розвитку самосвідомості суспільства. Через музей реалізується одна з найважливіших потреб суспільства в збереженні пам'яті про свою історію та національну спадщину.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЇВ М. ЛУЦЬКА У КУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

2.1. Комунікативні практики в діяльності місцевих музеїв у сучасній ситуації культурного розвитку регіону

Музей – це унікальне суспільне утворення, покликане служити місцем зустрічей для продуктивного міжкультурної взаємодії, інформаційного та ціннісного обміну між різними спільнотами, різними поколіннями, різними професійними, віковими, територіальними та іншими субкультурами. При подібному розуміння сучасного завдання музею очевидно, наскільки широкий може бути коло його партнерів, зацікавлених у використанні посередницького, комунікаційного потенціалу цього соціального інституту.

На сьогоднішній день музеї поступово стають осередками не лише наукової та просвітницької роботи, а й майданчиками для задоволення реалізації потреб населення регіону культурної та дозвілєвої діяльності, комунікативних практик, здобутті цікавого контенту та здійсненні творчих інновацій. Саме завдяки музейній комунікації зростає роль та значення музеїв у соціокультурному просторі, створення сприятливих умов для проведення різноманітних форматів спілкування зацікавлених осіб сприяє пізнанню, збереженню, інтерпретації культурної спадщини регіону, дозволяє активно включатися у суспільні процеси, використовувати отриманні знання в освітній, дозвілєвій, громадській діяльності, а також визначати власну культурну ідентифікацію.

У культурному просторі регіону роль музею як соціокультурної інституції визначається у здійсненні його освітньої, просвітницької, виховної функцій крізь призму організації та проведення спеціальних навколо музейних і поза музейних практик. Оскільки у самому середовищі музею створюються різноманітні центри, які включають у свою роботу комунікативні практики, дослідження і збереження традиційної культури

регіону, специфіку клубної діяльності по згуртування кола однодумців, організацію товариств краєзнавчого спрямування, розкриття проблем сучасного суспільного життя соціокультурного простору.

Також у реалізації соціокультурного партнерства музею відбувається зміна взаємообміну між самим закладом і суспільством, це відбувається завдяки співпраці з різноманітними асоціаціями, фондами, громадськими та приватними організаціями для ефективного управління розвитком музейних комунікацій.

Луцькі музеї активно включаються в сучасний дискурс міста. Для організації музейної діяльності стає необхідним застосування нових комунікаційних технологій. Налагодження взаємодії з відвідувачами, побудова партнерських відносин, пошук спонсорів набувають нових форм. Діалог з аудиторією ведеться за допомогою Інтернету, виставок, відкритих лекцій та інших нетрадиційних форм музейної комунікації. У зв'язку з цим, при формуванні інформаційно-комунікаційної моделі взаємодії музею і цільових груп, враховуються інтереси широкої аудиторії: його наукових співробітників, відвідувачів як реальних, так і потенційних, діячів мистецтва і науки, експертів, інвесторів, різних громадських організацій.

Свідченням популярності такого провідного музейного закладу м. Луцька як Волинський краєзнавчий музей є те, що його щорічна відвідуваність становить близько 100 тис. людей. Фонди даного музею містять більше 150 тис. музейних предметів. Це дозволяє музейним працівникам здійснювати роботу за всіма напрямками музейної діяльності, а саме пошуковій, реставраційній, виставковій, експозиційній, науково-дослідницькій, методичній, культурно-масовій та ін. Відображенням такої роботи є те, що результати проведеної діяльності знаходять своє відображення у створенні нових експозицій, публікації досліджень у наукових виданнях, організації та проведенні художньо-масових заходів для різної цільової аудиторії даного закладу. Це дозволяє музейним колекціям бути доступними для широкого загалу, а не лише для вузького кола зацікавлених.

Варто зазначити, що Волинський краєзнавчий музей є не лише головним музейним закладом у м. Луцьку. Свою діяльність він також провадить на своїх філіях, а саме п'яти окремих структурних підрозділах – музеях, що функціонують як самому Луцьку, так і на теренах Волинської області. До їх числа входять: Музей волинської ікони, Художній музей, Музей історії Луцького братства, Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки та Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського.

Своєю різноплановою діяльністю Волинський краєзнавчий музей відіграє значну роль не лише у збереженні та дослідженні пам'яток історії і культури регіону, а й репрезентує та популяризує їх у сучасному просторі. Окрім того, музей визнаний провідним осередком наукової і культурної діяльності волинського регіону та займає одне з провідних місць в числі музейних закладів держави [75].

Розпочатий ще наприкінці 1980-х років процес зміни системного характеру у музеях м. Луцька дозволив створити певні механізми адаптації до реалій тогочасного середовища, а саме використати і практично реалізувати власний потенціал, який накопичувався впродовж тривалого часу (преставлення у виставковій діяльності здобутків освоєння природничих і культурних пам'яток, потужні історичні, етнографічні та мистецькі збірки та колекції, різноманітні форми організації роботи з відвідувачами). Окрім того, до процесу дослідницької та культурної діяльності у регіоні працівники музеїв активно залучають співробітників, науковців, освітян, зокрема з Державного архіву Волинської області, освітніх закладів міста різного рівня, членів Волинського обласного товариства краєзнавців, Волинського фонду культури та інших культурних, освітніх громадських організацій.

Для здійснення культурної діяльності у регіоні було широко застосовано потенціал місцевих музеїв, що дозволило посилити інтерес до вивчення та пізнання історії краю, традиційної культури і побуту місцевих мешканців, особливостей розвитку освіти і мистецтва та ін. Зокрема, у м. Луцьку були створені музеї для збереження і популяризації речей різного

професійного спрямування, що спричинило неабияке зацікавлення населення. До прикладу, у 2002 році було відкрито Аптеку-музей, у 2005 році Музей історії органів внутрішніх справ Волині, Музей історії кінематографії і фотомистецтва, СП «Волиньпак» та Корпорації ПАККО, а також Музей історії волинської бази «Укроптбакалія» та ін.

У м. Луцьку накопичено цікавий досвід роботи музеїв при освітніх закладах, зокрема, було відкрито Етнографічний музей при Луцькому навчально-виховному комплексі «Гімназія № 14» у 1998 році; Геологічний музей при Луцькій ЗОШ І-ІІІ ст. № 3 у 2001 році; Музей бойової слави при Луцькому навчально-реабілітаційному центрі у 2004 році; Музей військово-патріотичного вихавання при Луцькому навчально-виховному комплексі № 9 у 2004 році; Народознавчий музей «Наші береги» при Луцькій гімназії № 21 імені Михайла Кравчука у 2004 році; Музей академіка Михайла Кравчука та Музей національної валюти світу при Луцькій гімназії № 21 імені Михайла Кравчука у 2004 році; Музей етнографії «Берегиня» при Луцькій ЗОШ І-ІІ ст. № 7 у 2010 році; Музей Софії Ковалевської та Музей бойової слави при Луцькій ЗОШ І-ІІІ ст. № 23 у 2010 році; Музей бойової слави при Луцькому НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 22 – ліцей» у 2010 році. А також плідну діяльність проводять створені заклади музейного типу при закладах вищої освіти, а саме: Музей історії Волинського національного університету імені Лесі Українки, Музей Лесі Українки; Музей археології створені у 2005 році; Геологічний музей у 2010 році; Музей етнографії Волині та Полісся у 2010 році при Волинському національному університеті імені Лесі Українки; Музей історії освіти Волині при Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти у 2006 році; Музей історії Луцького національного технічного університету при Луцькому національному технічному університеті у 2013 р. та ін. [19,20].

Музеї освітніх закладів є потужними центрами проведення не лише освітньо-виховної, а й культурної діяльності серед підліткової та молодіжної категорій, формування у неї національної та патріотичної свідомості. Саме

завдяки таким закладам стає реальним втілення реалізації духовного єднання різновікових поколінь [19,20].

Одним із прикладів цікавої та плідної роботи може бути започаткована традиція проведення музеєзнавчих круглих столів з нагоди Міжнародного дня музеїв Волинським краєзнавчим музеєм спільно з кафедрою документознавства і музейної справи Волинського національного університету імені Лесі Українки. Також у Волинському краєзнавчому музеї 13 травня 2010 року було проведено Перший круглий стіл «Музей як науково-дослідний та культурно-освітній заклад» [67].

Також важливою складовою частиною експозиційної роботи музеїв стали виставкові різнопланові практики. Використання у своїй діяльності сучасних форматів дозволив музейним працівникам експериментувати, створювати та пропонувати цільовій аудиторії стаціонарні й пересувні виставки, дозвіллеві заходи, культурні проекти. Завдяки наповненості експонатами й маловідомими фактами, ґрунтовним науковим забезпеченням, неординарним рішенням, окремі виставки стали справжнім історико-краєзнавчим та культурним відкриттям і здійснили значний вклад у популяризації історії й культури Волинського регіону [52, с. 136].

Новітні реалії призвели до змін у створенні та організації музейних експозицій, зокрема через дизайнерську інтерпретацію тематики, через застосування сучасних технічних засобів та інформаційних технологій. Створення віртуальних музеїв та віртуальних екскурсій окремими музейними осередками регіону надало можливість ознайомитися з музейними експозиціями усім зацікавленим та бажаючим через мережу Інтернет. Варто зазначити, що такі послуги для відвідувачів музеїв стали надавати ще з 2010 року у Волинському регіональному музеї українського війська та військової техніки [76], Музеї волинської ікони [81]. Саме через застосування у свою практику інформаційних технологій, музеї певним чином мають можливість провадити музейну комунікацію, одну з головних своїх функцій.

Розвиток наукової та освітньої роботи у місцевих музеях сприяв виникненню її різноманітних форм та видів враховуючи специфіку тематичного спрямування регіональних музеїв і застосування тих форм культурно-масової роботи, які найбільш абсолютно доступно і захоплююче розкривають сутність музейних колекцій. Найбільшим попитом користуються такі формати як екскурсії, лекторії, тематичні літературно-мистецькі вечори, зустрічі з відомими людьми краю та держави, організація походів по історико-культурним місцях, створення пересувних виставок та ін.

Важливим завданням організації лекційної роботи музеями є пропагування пам'яток історії та культури регіону та їх збереження. Такі форми музейної роботи здійснюються переважно для учнівської молоді здебільше впродовж начальних семестрів. Окрім того, освітній характер мають навчальні лекції з музейної педагогіки для освітян міста та керівників музеїв при навчальних закладах. Під час начальних лекцій, співробітниками музеїв активно застосовують метод демонстрації музейних предметів, зокрема, світлин, карт, книг та ін. предметів відповідно до тематики лекторію.

Виставкова діяльність є також особливою формою як безпосередньої, так і культурної діяльності музею. Завдяки їй здійснюється стимулювання розвитку всіх напрямів музейної роботи, а саме: фондової, експозиційної, науково-дослідної та науково-освітньої. Тематика створення музейних виставок визначається профілем музею та характерними особливостями музейних колекцій. Формування музейних експозицій здійснюється відповідно до прив'язки із визначними історико-культурними подіями, ювілейними та святковими датами, або для здійснення репрезентації музейних колекцій і здійснення їх популяризації серед широкого загалу. Відкриття даних виставок відбувається, як правило в урочистій атмосфері за участі видатних постатей сьогодення та провладних осіб. Окрім того, на базі Волинського краєзнавчого музею організовуються та проводяться наукові конференції, круглі столи, методичні семінари, вечори тематичного спрямування, цікаві зустрічі з відомими людьми, дні музею в освітніх закладах міста та ін. Також у даному

музеї проводяться Дні відкритих дверей для певної вікової категорії цільової аудиторії, до знаменних та пам'ятних дат та ін. Під час таких заходів для відвідувачів музею пропонують безкоштовні екскурсії (оглядові та тематичні), майстер-класи, відвідування лекторіїв. Зазвичай музейні культурно- масові заходи будуються на поєднанні різноманітних видах науково та освітньої роботи: зустрічах, екскурсіях, тематичних та книжкових виставках, демонстрацій фільмів та ін. Як правило, на культурно-масові музейні івенти запрошують відомих мешканців регіону, очевидців та учасників певних історико-культурних подій, а також саме під час проведення даних заходів здійснюється передача нових експонатів у фондосховища музею. Варто зазначити, що наукові та культурно-масові заходи у музеї здійснюються за завчасно підготовленими сценаріями. При підготовці до подібних заходів ретельно здійснюється робота над опрацюванням документів, періодичних видань, методична та фаховалітература та ін. [66, с.248-249; 72, с. 132].

Вагому культурну діяльність у м. Луцьку здійснюють співробітники і засновники Музею сучасного українського мистецтва Корсаків, який знаходиться на території культурно-розважального центру «Адреналін Сіті» [78]. Свою діяльність музей розпочав 24 серпня 2018 року, коли відбулося його урочисте відкриття. Ідейними організаторами створення першого в Україні музею сучасного українського мистецтва світового рівня стала знана у місті родина Корсаків. Метою створення даного музею стало бажання пропагувати сучасне вітчизняне мистецтво у світі шляхом презентації яскравих творчих здобутків українських митців та сприяти розвитку духовності населення, ознайомленню відвідувачів музею із сучасними зразками мистецьких творів через авторські проекти, інсталяції, перформанси, імпрези та інші форми представлення. Сама перша ідея створення приватного музею була започаткована при відкритті Галереї сучасного мистецтва «Арт-кафедра», яка розпочала активну діяльність у квітні 2014 року і за цей проміжок часу організувала та провела десятки виставок, мистецьких конкурсів, культурно-мистецьких суаре та інших

заходів. Вже у 2016 році галерея виступила як організатор форуму мистецького спрямування «WestArt Forum UA» та співорганізатором фестивалю сучасного урбаністичного мистецтва «ПоліхромА». У липні 2018 року було відкрито Художньо-меморіальний музей Миколи Кумановського, який згодом став структурним підрозділом Музею сучасного українського мистецтва Корсаків. У музеї зібрана та представлена широкому загалу колекція мистецьких творів українських авторів ХХ-ХХІ століть.

Широка програма наукової-дослідницької, виставкової, освітньої та видавничої діяльності, яку проводить даний соціокультурний заклад, сприяє відображенню актуальних процесів у регіональній та вітчизняній культурі та робить можливим здійснення публічної комунікації і сприяє створенню нових художніх творів [85].

Ще одним цікавим прикладом культурної діяльності у місті Луцьку є філіал Національного військово-історичного музею України Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки, який на сьогоднішній день є єдиним у Західному регіоні нашої держави військовий музей. Цей музей було створено у 1999 році громадською організацією «Джерела». У виставкових залах музею інформацію розподілено за тематичними напрямками, зокрема «Військова історія Волинсько-Галицької держави», «Військова історія Волині Литовсько-Польського періоду», «Військова історія Волині доби козаччини», «Волинь у війні 1812 року», «Брусиловський прорив на Волині», «Волинь у Другій світовій війні» та ін. У жовтні 2015 року з нагоди Дня захисника України в музеї було представлено експозицію на тему: «Волиняни на захисті суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України в 2013-2015 рр.». Завдяки піднятій проблематиці, така виставка допоможе увіковічнити подвиги сучасних героїв [76].

Сучасні експозиції Музею історії органів внутрішніх справ Волині засвідчують характерні особливості роботи силових структур регіону ще з часів Київської Русі і до сьогодні. Знайдені та опрацьовані архівні

матеріали, особисті документи, епістолярна спадщина та музейні експонати представляють складну роботу місцевих правоохоронців у вирі революційних та воєнних перепетій у першій половині ХХ століття [55, с. 58].

У Музеї «Технології минулого» відвідувачі мають змогу не лише побачити механізми та пристрої, якими користувались у давнину, а й навіть спробувати деякі експонати у практичному застосуванні [87].

На території замку Любарта існує декілька музеїв, а саме «Музей дзвонів» [82], «Музей книги» [84] та «Художній музей» [91]. «Музей дзвонів» у Луцькому замку – унікальний, єдиний в Україні, який було відкрито ще у 1985 році.

Художній музей у м. Луцьку було відкрито у 1973 році, а Музей книги було засновано у вересні 2005 року в будинку, розташованому на території Луцького замку[30].

Помітною тенденцією розвитку культурної діяльності музейними закладами в декілька останніх десятиліть є активне становлення установ музейного типу (УМТ), тобто соціокультурних закладів, що виконують окремі музейні функції, але не є музеями у повному розумінні цього слова. У довідниковій літературі з музеєзнавства установи музейного типу визначені як установи, що виконують певні функції музею та/або практикують притаманні музеям форми їх діяльності. Такі установи з'являються у результаті:

1. перепрофілювання, коли музей, розширюючи сферу нетрадиційних форм роботи, фактично виходить за межі власне музейної установи;
2. поєднання двох (а іноді і більше) установ в одній, в результаті чого виникають школа-музей, музей-театр, музей-майстерня, музей-ресторан, музей-клуб і т.д.;
3. набуття установою окремих рис музею, не властивих їй від початку (бібліотеки-музеї, школи- музеї) [14, с. 85].

Специфічними формами УМТ є парамузеї, тобто музеї, що не мають

наявних музейних предметів, але які покликані створювати атмосферу того чи іншого явища та здійснюють вагому науково-дослідницьку роботу), а також економuzeї, що функціонують на базі об'єднання музею і невеликих майстерень. Дані установи мають не лише репрезентувати експонати, але й надавати необхідні пояснення тлумачення для відвідувачів, а також надавати можливість не лише споглядати експонати, але й торкатися їх руками, спостерігати як здійснюється їх реставрація або створюються. В процесі такої діяльності музеї надають можливість відвідувачам брати безпосередню участь в цьому процесі і культурно відпочити, розважитися і скуштувати смачної їжі [14, с. 85].

У м. Луцьку одним із таких прикладів є Музей-аптека. До слова, цей заклад також можна визначати і як економuzeї, оскільки фармація є свого роду комерційною справою. Даний заклад було відкрито у 2002 році, коли було створено експозицію, яка представляла аптечну справу регіону на початку ХХ ст. в діючій аптеці Музейна частина приміщення складається з двох частин, а саме: торгового залу та кабінету директора. У їх інтер'єрі частково відтворено атмосферу аптеки ХІХ століття. У музеї-аптеці з 2011 р. діє лабораторія, яка спеціалізується на виготовленні дерматологічних ліків, процес створення яких мають можливість спостерігати відвідувачі музею [14, с. 86].

Ще однією досить поширеною формою установи музейного типу є різного роду заклади харчування, які використовують музейні засоби в оформленні власних інтер'єрів. Найчастіше в експозиціях таких УМТ використовуються предмети традиційно-побутової культури, які підкреслюють самобутність та унікальність української культури. Перший подібний заклад відкрився у Луцьку в 2011 році – арт-кафе «Стоп-Кадр», яке знаходиться у розважальному комплексі «Адреналін Сіті». Окрім потужної рекреаційної складової представленої концертними шоу-програмами, гумористичними вечорами, танцювальними вечірками, мистецькими імпрезами, театралізованими постановками та зустрічами із видатними людьми, то тут постійно представлені для огляду твори різножанрового мистецтва. Зокрема, однією з

перших стала презентація робіт відомих художників родини Рубан. Музейна частина арт-кафе представлена також експозицією кіно- та фототехніки, більшість експонатів якої складають предмети особистої колекції волинського кіномитця Б. Ревенка. Ще одним цікавим зразком подібного закладу є ресторан-музей поліської кухні «Поліщук», єдиний у регіоні музей поліського побуту. Тут відвідувачі мають можливість скуштувати справжні страви поліської кухні, зготованих в печі за старовинними рецептами. [64].

Окремою, не менш цікавою формою устинов музейного типу є різноманітні креативні арт-кафе. Інтерес відвідувачів до подібного різновиду виставок спонукав керівників розважального центру «Адреналін Сіті» та Волинської філії Комп'ютерної Академії «ШАГ» до розширення музейної частини комплексу. Так, у 2013 році розпочав свою діяльність ще один структурний музейний підрозділ, а саме Музей технічного прогресу. Основною метою даного закладу є популяризація досягнень людства, представлення майбутньому поколінню історії винахідництва, а також збереження раритетних предметів наукового-технічного прогресу [78].

Значний інтерес становить діяльність Музею технічного прогресу у напрямі популяризації технічних досягнень, оскільки щороку в світі з'являються безліч нових винаходів, відбувається швидкий перехід людства до використання нанотехнологій. В останні десятиліття кожного року тут проводиться багато наукових та культурних заходів, які спрямовані на ознайомлення широкого кола відвідувачів з пам'ятками науки і техніки. Зокрема, для відвідувачів пропонуються цікаві формати у вигляді наукових подорожей для дітей, чемпіонати зі спідкубінгу, конкурси, змагання, олімпіади та ін.

У музеї функціонує 18 кафедр: музична, архітектури та дизайну, світло-оптична, фізико-хімічна, військова, медична, геймінгу, історії технічного прогресу, фізики та механіки та інші. До числа найновіших напрямів належить секція 3D пазлів від відомого українського виробника іграшок UGEARS. Простір музею організовано таким чином, що кожен з відвідувачів

зможє тут провести змістовно і цікаво свій відпочинок як у родинному колі, так і з дружньою компанією [78].

Музей промислового дизайну було запроваджено на базі діяльності Музею науки і техніки. Це особливий напрям, який виник на перетині мистецтва та техніки і робить продукцію масового вжитку цікавою для відвідувачів. Усі отримані кошти від проведення екскурсій у Музеї технічного прогресу переводять у Фонд розвитку обдарованих дітей «Мега мозок» [78].

Музей – це в першу чергу сховище історико-культурної спадщини. Загальновизнаною місією музеїв є збереження соціальної пам'яті, спадкоємності поколінь. Однак музеї в свою чергу стикаються з безліччю проблем. По суті, вся діяльність сучасного музею спрямована на залучення до неї нових відвідувачів. Складається суперечлива ситуація: установи культури повинні поєднувати використання сучасних методів просування і при цьому зберігати тактовний і естетично вивірений діалог з аудиторією.

Музейна сфера має специфічні риси, і на відміну від комерційних організацій, де основною метою є отримання прибутку, має просвітницькі та гуманістичні завдання; основною метою функціонування організацій культури слугує виробництво нематеріального продукту і досягнення нематеріальних цілей. Дана сфера зіштовхується зі значними комунікаційними труднощами, діалог з цільовими аудиторіями часто буває утруднений. На думку авторитетних дослідників Ф. Котлера та Дж. Шефф, це пов'язано з цілим рядом конкретних проблем. Так, спостерігається неякісна організація масового художньо-естетичного виховання та освіти. Це виражається в неефективності роботи музейних структур і призводить до того, що обсяги державної і приватної спонсорської підтримки зменшуються або припиняються [41, с. 25-26].

Труднощі, які переживає культурна сфера, повинні розглядатися в якості потужного стимулу до оновлення професійних технологій.

Удосконалення останніх, зокрема, прискорюється завдяки розвитку такого перспективного напрямку як «інтерактивний діалог» музею і суспільства.

Багато музеїв по всьому світу докладають зусиль, намагаючись вийти за свої звичні межі – географічні і не тільки, і всіляко намагаються розширити аудиторію. Для культурного закладу безумовно важлива сама орієнтованість на зв'язок з суспільством, але ті методи і практики, які музеї використовують для залучення конкретних спільнот, виявляються важкими у виконанні.

Музей визнається особливим комунікаційним простором. Вітчизняне музеєзнавство визнає теорію комунікації як одну з найбільш затребуваних до вивчення в сучасному суспільстві, досліджуються комунікативні складові експозиції музею, зовнішні і внутрішні складові комунікаційного простору музею.

Зростає число досліджень в галузі культурології, соціології, психології музеєзнавства, в яких вчені звертаються до таких понять як «комунікаційний простір», «комунікативний простір». Найчастіше ці поняття є синонімами. Однак, з точки зору ряду фахівців, які досліджують комунікацію в музеях, і ця думка здається нам більш правильною, слід чітко розрізнити ці два поняття. У визначенні «комунікаційного простору» варто виділяти процесуальну складову, тобто комунікація тут характеризується як процес, а термін «комунікативний» слід розглядати як «володіє властивістю, здатністю до комунікації» [42, с. 64]. Розглядаючи особливості комунікаційного супроводу музею, ми будемо вивчати саме комунікаційний простір музею, внутрішні і зовнішні комунікаційні процеси, що відбуваються в суспільстві.

Культурно-освітня, культурно-просвітницька і виховна діяльність музею сьогодні неможлива без формування його комунікаційних зв'язків, а це передбачає наявність комунікативної стратегії музею. Дотримання стратегії управління музейними комунікаціями дозволяє музею розвиватися, підтримувати свою ефективність і конкурентоспроможність. У роботах, присвячених практичній діяльності установ культури можна виявити

використання терміну «стратегія» для визначення принципів та пріоритетних напрямів їх розвитку [41, с. 373].

Дослідник О. Сапанжа в роботах, пов'язаних з розглядом стратегії комунікаційних процесів музею, вважає, що особлива специфічна музейна комунікація реалізується на «внутрішньому» і «зовнішньому» рівнях, що відображають особливості кожного з напрямків діяльності музею [65, с. 10]. Внутрішньо комунікаційний простір характеризується комунікаційними процесами, що відбуваються в межах експозиційного простору музею, включає в себе всі аспекти підготовки музейного простору і спілкування музею з відвідувачем. Зовнішнє комунікаційний простір розгортається за межами стін музею, характеризується інтеграцією інформаційного потенціалу музею в соціокультурне середовище регіону. Тобто це те інформаційне поле, яке створює навколо себе музей, формуючи уявлення про музеї в суспільному сприйнятті, представляючи сукупність цінних в культурному плані послуг, які музей пропонує суспільству.

Дослідник М. Ю. Кряжевських визначає це як «комунікативне поле музейної експозиції», тобто інформаційне поле, що існує навколо експонатів музею [42, с. 67]. Будь-який експонат несе в собі інформацію, за рахунок якої і відбувається спілкування людини з мистецтвом, з історією, з минулим, відображеним в конкретній експозиції. Однак, до структури комунікативного поля відноситься не тільки сама експозиція, а й будівлю музею, його інтер'єри, міський ландшафт навколо, за рахунок чого створюється культурне середовище, особлива музейна атмосфера, яка характеризує невербальне спілкування відвідувача з музеєм. Комунікаційний простір музею повинно охоплювати всі потенційно зацікавлені в діяльності музею громадські групи, його цільові аудиторії. Переважна більшість дослідників музейної сфери виокремлюють такі характерні цільові аудиторії відвідувачів музею, а саме: цільова аудиторія та потенційна цільова аудиторія; група осіб, які здійснюють вплив на зацікавленість та шляхи залучення потенційної аудиторії, а також лідери громадської думки. Саме третя група формує так

звану групу авторитетних людей, які формують поради і рекомендації, зокрема науковці, фахівці, мистецтвознавці, культурологи, краєзнавці, етнографи; органи незалежної експертизи, а також громадські організації відповідного спрямування або люди, думці яких схильні довіряти. Відповідно, комунікаційний простір музею охоплює всі комунікаційні процеси, способи їх здійснення і канали передачі інформації. А налагодження системи управління музейними комунікаціями дозволяє формувати уявлення про музеї в суспільному сприйнятті як про культурно-освітньому, культурно-виховній установі. Тенденція запозичення форм культурної комунікації в інших споріднених музею сферах викликає не однозначне ставлення у фахівців музейної справи та науковців, які в цілому сходяться до думки, що необхідно дотримуватися умов пристосування їх до завдання музеїв, або умов, коли такі форми затребувані місцевими обставинами. У той же час є побоювання з приводу можливої втрати музеєм його своєрідності, особливого місця в культурі та суспільстві [48, с. 79].

Існує багато різних критеріїв, на підставі яких можна розділяти музейну аудиторію. І завдяки цим відмітним ознаками музейна інформація буде сприйматися відвідувачами з різних категорій абсолютно по-різному. Так само важливо зрозуміти, що потрібно саме сучасному відвідувачеві від музею, яким він хоче його бачити, перш ніж починати проявляти індивідуальний підхід і розробляти спеціальні програми.

В сучасних умовах в розвитку музейних комунікацій слід не тільки реагувати на миттєві і спонтанні зміни в світі культури, а й шукати потенційних носіїв подібних змін, впроваджувати їх в глобальному культурному просторі. Комунікаційна діяльність музею повинна бути гнучкою і адаптивною і, одночасно, інтегруватися в сучасне культурне простір регіону.

У нинішніх реаліях розвиток музейної справи полягає в підвищенні ефективності комунікаційної діяльності на основі пошуку і реалізації сучасних культурологічних методів, форм і засобів донесення музейної

інформації до аудиторії. Досягнення сучасних музеєм даної мети можливо наступними напрямками комунікаційної діяльності:

1. створення інтерактивної музейної експозиції, занурення і включення аудиторії в культурно-історичне середовище музею, використання елементів шоу;

2. модернізації і зміцнення матеріально-технічної бази музею, використання різноманітних технічних засобів при демонстрації музейних предметів;

3. розвиток культурного туризму, розширення міжнародного співробітництва в музейній справі, виставкової діяльності, створення і розвиток готельної інфраструктури та туристичного сервісу [46, с. 251].

Наслідком інтеграції музеїв і суспільства є розширення комунікаційної діяльності музею, завдяки чому стає можливим значний кількісний приріст по відвідуванню музеїв у різних країнах світу, а також зміни комунікативних моделей організації контактів між самим музеєм і його цільовою аудиторією. Відповідно, специфічним способом включення музею у культурний простір регіону є активний розвиток музейної комунікації, яка значну увагу приділяє вивченню взаємодії музейних співробітників і відвідувачів музеїв. Таким чином, комунікаційний потенціал музеїв є методологічним підґрунтям для розробки і впровадження спеціальних культурних програм і проєктів з урахуванням психологічних, соціальних характеристик музейної аудиторії. Створення інтерактивних експозицій, впровадження освітніх музейних методик та практик, які спрямовані на ознайомлення з комунікаційним музейним простором, сприяють подоланню пасивно-споглядальних форм сприйняття музейної інформації.

Створення музейних сайтів – світова тенденція. Зважаючи на їх популярність, в мережі інтернет розміщуються інструкції з пошуку інформації на типовому музейному сайті. В останні роки музейні веб-сайти отримали велику популярність і в Україні. Сьогодні вони є в усіх великих музеїв, у т. ч. два сайти має Волинський краєзнавчий музей – «Волинський

краєзнавчий музей» і «Музейний простір Волині», який створений у березні 2011 року Д. Мочкошем з ініціативи тодішнього директора музею А. Силюка. У тому ж році став переможцем VII Всеукраїнської акції «Музейна подія року», посівши призове третє місце. Також Волинський краєзнавчий музей отримав диплом «За створення інтернет-порталу «Музейний простір Волині» (volyn-museum.at.ua)» [88] та премію в розмірі 10 тис. грн. [24].

Інформація, розміщена на сайті, може використовуватись при вивченні різноманітних навчальних курсів. Відомості із головної сторінки сайту стануть корисними насамперед потенційним музейним відвідувачам, які можуть обрати той чи інший музей для відвідування і ознайомлення з експозицією чи виставками. Сайт має рубрикацію «Новини», у якій подається інформація про різноманітні події в галузі музейництва, що відбулися чи мають відбутися: виставки, конференції, зустрічі, круглі столи, дискусії, дні відкритих дверей, майстер-класи, тематичні вечори, фестивалі, презентації, науково-освітні заходи, програми і гранти у галузі культури, спогади музейників, ювілеї, нагороди і відзнаки; музейні предмети, колекції, експозиції та нові надходження до музеїв, відкриття нових музеїв, нормативні документи у галузі музейництва, а також дні пам'яті і некрологи музейників та ін. відомих людей.

Інформацію про наукові конференції, круглі столи і читання, які проводяться в музеях, закладах освіти, наукових інституціях не лише Волині, а й інших регіонів України, містить розділ «Конференції». Розділ сайту «Анонси» є своєрідною дошкою оголошень. У розділі «Музей – школі» пропонуються матеріали на допомогу вчителям та учням навчальних закладів Волинської області, де вміщені відомості про заходи, які проводять музейні заклади Волинської області, а також їх адреси і контакти дані.

Надзвичайно інформативним є розділ «Статті музеїв», який пропонує 254 публікації з проблем музейництва і культурної спадщини, що були опубліковані у різних наукових збірниках (Волинський музейний вісник, Минуле і сучасне Волині та Полісся, Волинська ікона та ін.) і є унікальною

енциклопедією волинського музеєзнавства, пам'яткознавства, краєзнавства. Вони активно використовуються не тільки музейними працівниками при роботі над певними частинами експозицій чи створення тематичних виставок, а й краєзнавцями, дослідниками культурної спадщини Волині, а найбільше вчителями, викладачами закладів передвищої та вищої освіти і студентами не тільки музейних, культурологічних спеціальностей, а й істориками, географами та ін.

Наступний розділ сайту «Музейний простір Волині» – «Конференції», де повідомляється про підготовку наукових збірників, майбутні наукові конференції і круглі столи. Наприклад, серед останніх публікацій є інформаційний лист і програма конференції «Волинська ікона: дослідження та реставрація» та повідомлення про підготовку десятого числа «Волинського музейного вісника». Багато музеєзнавчої інформації містить розділ «Музейникам». Тут опубліковані різноманітні документи, методичні рекомендації, повідомлення та ін., які можна об'єднати у кілька груп. До першої віднесемо законодавчі і нормативні документи серед яких: Загалом структура сайту побудована достатньо логічно, що дозволяє легко знайти необхідну інформацію. Інформація на сайті постійно оновлюється, що дозволяє орієнтуватися в усіх новинках музейної роботи і волинського краєзнавства.

Ще один аспект, на який потрібно звертати більшу увагу на сторінках сайту – популяризація музейних колекцій, що також є однією з важливих функцій музейних сайтів. Дуже добре, що на сторінках сайту є інформація про нові надходження, але цікаво було б прочитати більш повну інформацію про той чи інший музейний предмет, познайомитись з його «легендою», атрибутуванням та ін. Така конкретна інформація може бути цікавою для різних груп користувачів сайту. Загалом сайт «Музейний простір Волині», завдяки його інформаційному наповненню, відіграє важливу роль у популяризації культурної спадщини і сприяє залученню музейних відвідувачів [25;88].

Працівники Волинського краєзнавчого музею приділяють значну увагу розвитку в закладі музейної педагогіки. Здебільшого проєкція спрямована на дитячу та молодіжну аудиторію, яка завжди є найчисельнішою за кількістю відвідувачів. саме для цих вікових груп проводяться різні тематичні події – лекції, зустрічі, святкові заходи, ранки, конкурси, фестивалі (наприклад, дитячі ранки «В гостях у золотої осені», «Корзинка грибника», «Волинь моя дзвінкий, квітучий край», «День зустрічі птахів», «Ой хто, хто Миколая любить?», «На щастя, на здоров'я, на Новий рік!», тематичний вечір «Писанковий дивосвіт», свято Червоної калини, свято «Народні традиції», вечір «Ми матір називаємо святою» (до Дня Матері), тематичні вечори «Т. Г. Шевченко і Волинь», «Найрідніший рідний край Волинь», «Д. А. Тутковський і Волинь», вечір-портрет «С. М. Цинкаловський» та багатьох інших) [32].

З 1994 року і по нинішній час у Волинському краєзнавчому музеї проводиться щорічний обласний конкурс приурочений до Великодня на кращу волинську писанку. Музеєм організована школа писанкарства «Чарівний писачок», яка активізує свою діяльність напередодні свята. Всі бажаючі можуть долучитися до майстер-класів, де їх навчать створювати традиційні писанки, з притаманними для Волині візерунками. Така форма музейної діяльності дозволяє віроджувати в регіоні кращі традиції писанкарства.

З метою залучення різновікової аудиторії до музею, співробітниками художнього відділу розроблена програма «Музейного всеобучу» для здобувачів освіти різних рівнів. Зокрема, у різних освітніх закладах м. Луцька. Також співробітники музею здійснюють в освітніх установах організацію різноманітних літературно-музичних, краєзнавчих вечорів, зустрічей з відомими людьми міста та області, просвітницької діяльності спрямованої на поглиблення знань підростаючого покоління з питань мистецтвознавчого циклу, та питань, які стосуються міфотворчості, історії та релігії з використанням музейних предметів.

Також цікавим досвідом є проведення у Волинському краєзнавчому музеї Дня Луцької музичної школи, обласного конкурсу дитячих художніх робіт під назвою «Весна іде, красу несе». Співробітниками музею підготовлені та впроваджуються в екскурсійну роботу ігрові елементи, а саме: ігрові екскурсії, екскурсії-казки та ін.

Для старшої вікової категорії у краєзнавчому музеї здійснюється активна виставкова робота, яка має своє вираження в організації різноманітних виставок – етнографічних, персональних, краєзнавчого спрямування, фото та документальних виставок. Найбільшої популярності серед відвідувачі набули етнографічні виставки, де представлено реконструкція побуту і звичаїв корінного населення регіону [18]. Такою, наприклад є етнографічна виставка «Традиційне вбрання волинян та поліщуків Колекція Волинського краєзнавчого музею». Ця тематична виставка розрахована на різновікові та різнопрофесійні групи. Особливістю даної екскурсії є те, що вона здійснюється у форматі інтерактивного спілкування. В ході проведення екскурсії застосовуються різноманітні способи подачі матеріалу, форми опанування та закріплення знань у формі розповідей (з елементами бесіди) екскурсоводів, проблемних запитань, використання роздаткових карток із певними зображеннями елементів наробного вбрання чи елементів традиційної вишивки у регіоні, подачі власних самосійних думок та виконанні ігрових завдань, перегляді короткометражних стрічок з переглядом традиційного для регіону вбрання, демонстрація якогось певного цілісного костюму (наприклад весільного) з певним тлумаченням функціонального призначення та показом його одягання та носіння.

Сучасні народні умільці мають можливість безпосередньо на самій виставці скопіювати вподобаний орнамент вишивки, ознайомитися з кроєм, різними декоративними та оздоблювальними елементами жіночих, чоловічих та дитячих сорочок. Також, на базі даної виставки були проведені різні тематичні культурно-масові заходи, а саме: етнографічна година з

демонстрацією комплектів народного зимового вбрання та практичне заняття «Традиційні жіночі головні убори: різновиди та способи їх носіння» [50, с. 123].

Поряд з навчальною та освітньою функціями Музей волинської ікони, досить широко застосовує у своїй практичній діяльності різноманітні просвітницькі чинники для того, щоб не лише місцеві жителі, а й гості міста мали можливість долучитися до культурного надбання регіону. На власному сайті музею розміщена віртуальна інтерактивна презентація «Музей волинської ікони» у 3D форматі, яка дозволяє самостійно опановувати експонати та здійснювати відтворення їх опису у тривимірному просторі. Також Музей волинської ікони став одним із перших об'єктів у інтернет-проекті газети «День», «Україна incognita» і до сьогоднішнього дня залишається одним із найбільш відвідуваних у віртуальному просторі.

Варто зазначити, що у даному музеї розроблена впроваджена програма проведення різнопланових екскурсій. Найпоширенішою формою комунікації у музеї є загальні оглядові екскурсії, які часто викликаючи масу запитань до екскурсовода. Для вікової категорії дошкільного і молодшого шкільного віку як правило організують тематичні екскурсії, зокрема «Подорож у світ ікони», «Легенди і перекази у волинських іконах» та ін. під час яких юні відвідувачі ніби поринають у чарівний світ казки. Тематичні екскурсії «Символіка православної ікони», «Малярські осередки на Волині», «Творчість Волинського іконописця 1630 року», «Творчість Йова Кондзелевича» в основному розраховані на студентську аудиторію. У них акцент робиться на окремих аспектах мистецької спадщини Волині, використовується певна частина експозиції або окремі її експонати, екскурсовод заглиблюється у детальний аналіз символів, історичний огляд чи характеристику творчих засобів і прийомів [15, с. 30-31].

Для якісного і змістовного обслуговування відвідувачів у музеї введена практика проведення «сімейних екскурсій». Популярності також набирає практика колаборації музею і освітніх закладів мистецького профілю

(Волинське державне училище культури і мистецтв ім. Стравінського, Інститут мистецтв Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцький національний технічний університет). Часто наукові співробітники музею застосовують практику розширеної освітньої діяльності, здійснюючи виїзні екскурсії до освітніх закладів регіону, з підбіркою музейних експонатів [15, с. 31; 81].

З 2008 року в Музеї волинської ікони започаткований формат під назвою «Різдвяні зустрічі». Такий творчий проєкт вдало поєднує два види сакрального мистецтва, зокрема музику та іконопис, та спрямований на залучення якомога ширшої музейної аудиторії.

Важливим напрямом діяльності Музею волинської ікони у сфері музейної педагогіки є розробка і впровадження спеціальних проєктів пізнавально-розважального характеру для дитячої аудиторії. Вже з 2011 року у приміщенні музею організуються такий культурно-мистецький захід як «Миколаївські вечори», де малеча стає безпосередніми учасниками святкових розваг, веселих конкурсів, загадок, сюрпризів і отримують подарунки. Наукові співробітники музею організують виставку ікон Святого Миколая, проводять розповіді про народні звичаї і обряди, пов'язані із цим святом. Семінаристи Волинської духовної семінарії УПЦ пропонують до уваги театралізований захід «Ой хто, хто Миколая любить», у який активно залучають усіх присутніх. На згадку про відвідини музею діти завжди отримують у подарунок музейний сувенір (календарі, путівники, листівки) [15, с. 30].

Найбільш дієвим форматом репрезентації власних музейних колекцій є виставкова діяльність. Презентація кожної виставки стає знаменною подією у культурному просторі міста, мистецьким святом оскільки відбувається в урочистій атмосфері з виступами церковних хорів і музичних колективів як міста, так і запрошених на музейну імпрезу із великою кількістю запрошених. Також варто зазначити, що виставкова діяльність Музею волинської ікони ґрунтується на основі власної колекції, залучаючи

експонати з інших музеїв та з приватних колекцій. Даний музей прагне якомога частіше створювати пересувані виставки задля широкої популяризації волинського сакрального мистецтва.

Подіями у культурному житті міста стали мистецькі заходи, які присвячені певним визначним історичним та культурним постатям, які прославили регіон. Впродовж уже кількох років Музей волинської ікони плідно співпрацює зі столичними музеями. Музейна співпраця прослідковується у спільних проєктах, які проводяться у різних музеях України, поширюючи відомості про культурне надбання культури Волині [15, с. 30-31].

Найбільш продуктивним по впровадженню новітніх форм взаємодії з відвідувачами є Музей сучасного українського мистецтва Корсаків. На його базі проводяться різноманітні заходи – від влаштування виставок та проведення музейних імпрез до організації подій різного формату і значення. Так, працівниками музею розробляються тематичні бесіди сучасної проблематики, зокрема «Музеї – як драйвери соціокультурних змін та розвитку території» до обговорення яких долучаються спікери, експерти та слухачі [85]

Презентували громадськості міста проєкт «Інклюзія», метою якого є збільшення інклюзивності музейного простору для людей з інвалідністю, зробити відвідування закладу приємним і корисним абсолютно для всіх груп відвідувачів. У співпраці з волонтерами і громадськими організаціями, співробітники музею запустили серію екскурсій та майстер-класів. Першими учасниками стали діти з розладами аутистичного спектру, підопічні ГО «Волинська обласна організація «Янголята» [85].

Під час карантину Музей сучасного українського мистецтва Корсаків проводить арт-челендж «Моя вакцина – мистецтво» суть якого – самостійне створення мистецького об'єкту на вільну тематику у будь-якій техніці в домашніх умовах і паралельно взяти участь у розіграші сувенірної продукції

музею розмістивши світлину своєї роботи у соціальних мережах Facebook або Instagram з хештегами #my_vaccine_art та @msumk_lutsk [5].

Після тривалої перерви відновив роботу з 11 травня 2020 року. Для охочих долучитися до мистецтва діяла арт-зона креативу: присутні мали унікальну можливість намалювати будь-який художній твій чи портрет власноруч та взяти його собі на пам'ять. Крім того, можна було повправлятися, склавши пазли з художніх картин, а для поціновувачів музики відбувся музичний челендж «Розбуди рояль» [85].

За сприяння Музею сучасного українського мистецтва Корсаків та Бізнес-академія практичного менеджменту (РМВА) у партнерстві з культурно-розважальним центром «Адреналін Сіті» 25 лютого 2021 року відбувся перший Міжнародний онлайн-форум «МСУМК Art Forum», у якому взяли участь спікери зі всього світу та понад 700 учасників. Захід організовано було з метою предметного обговорення експертами про тренди у мистецтві, про проблеми музейної справи та регіональної економіки крізь призму культурної діяльності.

Музей сучасного українського мистецтва Корсаків презентує унікальний проект під назвою «Дифузія», який включає три ключові експозиції: «Констеяція», «Космос Емми Андрієвської», «Метафоричний реалізм Миколи Кумановського». Цей проект, який організований у форматі серії гостьових виставок, є новаційним оскільки здійснений вперше за роки Незалежності не лише на Волині, а й в Україні. Як наголошують організатори проекту, О. Наїдко та В. Корсак, «завдяки цьому проекту відбуватиметься сприяння розвитку мистецтва у різних регіонах України та посилення взаємодії між музейними інституціями» [23].

Неординарною подією у міському культурному прострі Луцька стала презентація оновленої тематичної експозиції: «Генеза сучасного українського мистецтва» у Музеї сучасного українського мистецтва Корсаків, яка відбулася 15 грудня 2020 року. У цій експозиції були представлені різні напрями локального культурного розвитку, зокрема Західний, Дніпровський,

Одеський, Закарпатський, Київський, Харківський та Південно-східний для визначення значимості регіонального історико-культурного впливу та художнього досвіду на розвиток сучасного вітчизняного мистецтва. У другій, неофіційній частині культурно-мистецького заходу у приміщені зали актуального мистецтва відбувся концерт камерної музики «MUSIC TEMPUS», де були представлені музичні композиції Й. С. Баха, Й. Брамса, Н. Паганіні, М. Равеля, С. Рахманінова, М. Скорика та багатьох інших у виконанні К. Лукинюка – скрипка (Україна/США) та Т. Палівчук-Тишкевич – фортепіано (Україна). Куратором мистецької імпрези стала кандидат мистецтвознавства Л. Ігнатова [68].

Отже, на сьогоднішній день є багато значних напрацювань в рамках комунікаційного підходу у діяльності музеїв. Соціокультурний простір розвивається прискореними темпами, створюючи нові конструктиви. Розширення технологій музейної комунікації спонукає до життя нові феномени. Так, можливості, які надаються електронними носіями, на сьогоднішній день дають змогу застосовувати основні прийоми роботи з відвідувачами в тому числі без безпосереднього відвідування музеїв. Подібна доступність культурного спадщини, дозволяє посилити ефективність засвоєння нових знань, дає можливість зробити музейно-освітній процес більш індивідуалізованим, особистісно-орієнтованим, і більш відповідним сучасним вимогам. Комунікативні практики у діяльності музеїв м. Луцька у сучасній ситуації культурного розвитку регіону розвиваються у різних напрямках, про що свідчить їхня діяльність.

Процеси формування та адаптації музейної мережі м. Луцька відбувалися в ході створення та розвитку музеїв у регіоні та, зокрема, у м. Луцьку. Відповідно до цього, проявився широкий спектр індивідуальних і групових інтересів та дій у місцевого населення, які потенційно містили в собі форми адаптації до сучасної соціокультурної ситуації та стійкості до історичних реалій. Музеї за весь час історико-культурного розвитку були потужним засобом адаптації населення в умовах активного освоєння регіону,

своєрідними інтелектуальними і культурними центрами, зосереджується матеріальний (архітектурні пам'ятники, фондові зібрання), духовний (способи формування і трансляції регіональної ідентичності), інтегративний (адекватну включеність в регіональну і міжнародну сферу життя суспільства) потенціал для адаптації музейної мережі до умов соціокультурної динаміки.

Особливою популярністю серед місцевого населення користуються установи музейного типу, які, як засвідчує досвід їх діяльності, є важливою складовою культурного простору у м. Луцьку та здійснюють значний вплив на актуалізацію історико-культурної спадщини, підвищення туристичної привабливості міста.

2.2. Роль музеїв регіону у створенні позитивного образу місцевості для туристичної індустрії.

На сьогоднішній день м. Луцьк, завдяки здійснюваній культурній діяльності, зокрема і на базі місцевих музейних закладів, має унікальну специфічну матеріальну і духовну історико-культурну спадщину, що має не лише регіональне, загальнодержавне, а й світове значення. Завдяки наявності традиційної культури, культурно-мистецьких об'єктів, соціокультурних інституцій, уможливується підтримка культурного розмаїття та індивідуальності території. Але, для того, щоб традиції і культура тієї чи іншої місцевості існували і розвивалися, необхідно не тільки їх зберігати, а й популяризувати. Тому, на сьогоднішній день, першочерговим завданням культурної політики регіону має стати просування її унікального місцевого культурного потенціалу з метою формування єдиного культурного простору і створення позитивного образу краю для жителів міста та його гостей.

Туризм є тією галуззю, яка завдяки специфіці своєї діяльності, здійснює вагомий вплив на соціокультурну та економічну сфери, здатна зміцнити становище регіону. Саме тому туристську діяльність, варто розглядати як дієвий інструмент для реалізації зазначеного завдання, оскільки туризм є культурним інститутом, який може бути оцінений з позицій діяльнісного підходу, реакції та сервісу, тобто є способом діяльності та цінністю одночасно.

Культурна спадщина постає запорукою розвитку туристської діяльності і визначає ставлення спільноти до того чи іншого регіону. Від того, чи знає суспільство свою історію, залежить той моральний клімат, в якому воно проживає. За допомогою туризму реалізуються процеси міжкультурної комунікації. Знайомство з чужою культурою дозволяє проникати в її глибини. так відбувається культурна інтеграція, що дозволяє подолати тенденції сепаратизму і ворожнечі. Подорожуючи, ми не тільки споживаємо певний туристичний продукт, а й долучаємося до культури,

осягаємо її, а отже, і формуємо власну духовність. При цьому людина, яка приїхала в інший регіон з метою пізнати чужу культуру, сама виступає носієм культури своєї країни, свого регіону. Вступаючи в комунікативний процес з місцевими жителями, вона в тій чи іншій мірі демонструє і поширює культурні цінності. Таким чином, мета і завдання людини, що займається туристичною діяльністю, мають соціокультурний зміст.

З розвитком суспільства потреби людей змінюються і розширюються. Збільшення обсягів сучасних знань зумовлюють появу у людей потреби насичення свого відпочинку активними і пізнавальними елементами. Одним з таких елементів може стати мистецтво, традиційні промисли, які здатні створити для регіону привабливий імідж. У зв'язку з цим можна зауважити, що значне місце в сфері туризму займають музеї як важливий сектор соціокультурного розвитку території, інститути збереження культурної і природної спадщини та трансляції традицій.

На сучасному етапі розвитку в м. Луцьку існує потреба у створенні умов включення в туристичну інфраструктуру регіону музейних установ з метою забезпечення ефективного просування його культурного потенціалу. Ресурсний потенціал музеїв із накопиченою культурною спадщиною варто задіювати задля створення туристичної привабливості та сприятиме популяризації і пробудженню інтересу відвідувачів до пізнання не лише культури міста, а й всієї Волинської області.

Як зазначає дослідниця музейної інтеграції в туристичну інфраструктуру Волинської області Т. Андрейчук: «туризм заохочує, насамперед, ініціативність музею щодо створення як нового культурного продукту, так і системи музейних послуг, які допомагають формуванню та задоволенню запитів потенційних відвідувачів – туристів» [4, с. 5]. Музей у поєднанні з можливостями туризму розвиває не так свої традиційні цілі і завдання, як трансформує їх у бік посилення дозвілля та комунікативної функції. Хоча обмежені фінансові ресурси не дозволяють музеям конкурувати на рівних із лідерами розважальної галузі, які витрачають

мільйони тільки на маркетинг своїх продуктів і послуг. Враховуючи реалії сьогодення туристична і музейна сфери є одними з тих, які в умовах пандемії найбільше постраждали. Загалом в експертному середовищі простежуються два абсолютно різні погляди. Прихильники однієї схиляються до думки, що у скорому часі світ знову повернеться до звичного стану життєдіяльності. Прихильники ж протилежної думки, вважають, що світ вже не стане таким, до якого ми всі звикли, що всі ми опинилися у абсолютно новій реальності і не зовсім готові до її сприйняття. Однак, при цьому прихильники протилежної точки зору зазначають, що потрібно починати адаптацію до нових реалій, зокрема адаптовувати культуру і туристичну сферу.

Так, формат туристичної діяльності змінив свій вектор у напрямі розвитку внутрішнього туризму, який набуває значної популярності серед населення, на відміну періоду до пандемії. хоча, на жаль, це не дозволяє у повній мірі представникам туристичної інфраструктури компенсувати власні втрати. Варто також зазначити, що всі учасники сфери туризму повинні скористатися карантинними обмеженнями, задля того, щоб здійснити перезавантаження та бути готовими після їх скасування та мати можливість користуватися запропонованими новими можливостями розвитку вітчизняної туристичної галузі. Тому нараз, настав час об'єднати зусилля бізнесових структур, провладних органів, громадського середовища для пошуку цікавих рішень, які б допомогли туристичним і соціокультурним установам не лише виживати, а й запроваджувати нові вектори розвитку [4, с. 5].

Ключовими напрямками державної політики у сфері туризму є: запровадження Стратегії, яка здійснює передачу комплексу заходів для підтримки розвитку туристичної індустрії; об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування та органів державної влади з представниками туристичного бізнесу для популяризації країни. На виконання даної Стратегії розробляють бюджетну програму, на базі якої складають місцеві регіональні програми розвитку туризму. Питаннями розвитку туристичної індустрії у Волинській області є відділ туризму департаменту економіки та європейської

інтеграції облдержадміністрації; управління туризму та промоції міста Луцької міської ради [13]. Вони займаються складанням і веденням документації, пов'язаної з туристичною галуззю в регіоні: участь в реалізації державних програм розвитку туризму в області; ведення реєстру організацій, що реалізують турпродукт, збір статистичних даних і соціологічних досліджень. А також розробляють і здійснюють комплекс заходів з розвитку туризму: організацію виставкової діяльності; інформаційно-аналітичної діяльності та маркетингових досліджень; ведення, публікування і цілеспрямованого поширення реєстрів туристичних ресурсів, об'єктів туристичного інтересу, туристичного продукту; створення і ведення електронних джерел інформації, в тому числі сторінок в мережі Інтернет; підготовки, виготовлення, поширення усіма видами і способами інформаційних матеріалів про туристичну діяльність, туристичний продукт і ресурси, туристичну пропозицію підприємств туристичної індустрії. Також координують співпрацю з провідними туристичними фірмами міста та області («Geoexpress», «Патріот», «Нові мандри» та ін.). Крім того він займається просуванням туристичного потенціалу області на виставках і конференціях, моніторингом туристичних фірм, які організують і реалізують тури, просуванням туристичного потенціалу регіону в ЗМІ та мережі Інтернет, створенням умов для розвитку нових видів екскурсійного туризму, організацією і проведенням фестивалів та військово-історичних реконструкцій.

Наприклад, у липні 2020 року Міністерство культури та інформаційної політики презентувало нову Програму для розкриття внутрішнього потенціалу регіонів на 2021-2023 роки, у яких визначено три основні пріоритетні напрями, які дозволять здійснювати активний розвиток регіональної політики в галузях культури та туризму, а саме: реставрація пам'яток культурної спадщини, створення Центрів культурних послуг, туристичні магніти України, у рамках якої в кожній області сформують до п'яти «туристичних магнітів» – найпривабливіших з погляду туризму

об'єктів природничого та історико-культурного значення. Відтак, на Волині розробили 7 ключових маршрутів, що передбачають відвідування музеїв чи пам'яток, екстрим – сплави на човнах і байдарках, катання на позашляховиках. Перший напрям: Луцьк (Луцький Замок, підземелля, Старе місто, музеї: художній, Волинської ікони, Волинський краєзнавчий, Луцького братства, сучасного мистецтва Корсаків, зоопарк). Другий напрям: Луцьк – Затурці (музей В. Липинського) – Зимне (монастир) – Володимир-Волинський (заповідник Древній Володимир) – Устилуг (музей І. Стравінського). Третій напрям: Луцьк – Воротнів (заказник) – Олика (резиденція Радзивилів, костел св. Трійці) – Цумань (національний природний парк «Цуманська пуша») – Грем'яче (санаторій «Пролісок»). Четвертий напрям: Луцьк – Жидичин (монастир) – Рокині (скансен) – Переспа (музей Першої світової війни) – Колодяжне (музей-садиба Лесі Українки) – Ковель. П'ятий напрям: Луцьк – Старий Чорторийськ (панорама р. Стир) – Оконськ (джерела, форелеве господарство) – Костюхнівка (Центр польсько-українського діалогу) – Маневичі (човен-довбанка) – Любешів (національний парк «Припять – Стохід») – Сваровичі (сплави, екотуризм). Шостий напрям: Луцьк – Баїв (Музей меду) – Берестечко – Брани (найвища точка Волинської області) – Павлівка (пивзавод) – Старий Порицьк (екосироварня). Сьомий напрям: Луцьк – Шацьк (національний природний парк) – Світязь (активний відпочинок: сплави на човнах, байдарках, мотузковий парк, вело катання, катання на позашляховиках, риболовля, гастрономія тощо) [4, с. 8-9].

При створенні цих нових туристичних маршрутів передбачається відвідування низки репрезентативних музеїв регіону, що є певною тенденцією розвитку мережі музейних закладів у системі туристичної інфраструктури області. Окрім того, музеї в туристичній індустрії регіону, наразі повинні бути зорієнтовані не тільки на інформаційному забезпеченні своїх відвідувачів, демонстрацію старожитностей. Оскільки сьогодні музеї приділяють особливу увагу дозвілєвій діяльності, то значна увага повинна

приділятися рекреаційному аспекту їх діяльності, адже сучасні туристи потребують не тільки пізнавальної насиченості, а й релаксу, вражень та естетичної насолоди. Сучасний музей як туристична принада, повинен бути моделлю саме рекреаційно-пізнавальної системи регіону, покликаним допомогти вибудувати новий, той що відповідає сучасній соціокультурній ситуації, образ музею та визначати ті цільові орієнтири, якими він міг би керуватися в своєму розвитку, тобто реалізувати своє соціокультурне завдання. А це потребує створення у музеях розгалуженої сфери послуг для туристів та відвідувачів: відкриття кафе, сувенірних крамниць, виставкових галерей, що сприятиме збільшенню фінансових витрат – надходжень до місцевих бюджетів. Важливим у цьому відношенні є врахування особистого досвіду відвідувача осягнення музею: власноручне виготовлення предметів народних промислів; участь в театральних постановках; стилізовані чаювання і фірмові частування; відвідування концертів, літературних читань та ін. Все це слугує формуванню позитивного образу місцевості як об'єкту туризму.

Найефективнішим напрямом у процесі взаємодії музеїв із туристичними компаніями може слугувати розробка комплексних екскурсійних турів, які б залучали не один музей, а й інші музеї міста, регіону з метою найповнішого розкриття тематики екскурсії, адже для туристів є цікавішими комплексні екскурсійні програми. Оскільки пріоритетним напрямом діяльності музеїв є експозиційна діяльність та враховуючи той факт, що більшість комунальних музеїв були створені ще в роки радянської влади та потребують реекспозиції, вони не можуть залишатися консервативними. Для результативного функціонування музею необхідно створення багаторівневої експозиції, що включає в себе основне статичне ядро: експонати постійно знаходяться в музеї, динамічну частину: експонати, які беруть участь в пересувних виставках, і включену в музейний простір прилеглу природну зону. При чому модель експозиції не виключає можливості переміщення музейних предметів між двома першими рівнями.

Ще одним напрямом у розвитку музею має стати налагодження маркетингової політики і підвищення привабливості іміджу музею, а також турбота про відвідувача, але на комерційній основі. На території музею доцільно організувати торговельну зону, де туристи могли б придбати сувенірну продукцію; друковану продукцію: книги, календарі, буклети, спеціальні ілюстровані видання для дітей; диски про центр і культуру регіону.

Законодавство щодо музеїв потребує стати пристосованішим до умов ринкової економіки та сприяти розвитку музейного туризму. Це не означає, що музеї потрібно відпустити у вільне плавання та перестати їх фінансувати, потрібно надати можливість їм, що не менш важливіше, – навчити заробляти додаткові кошти для власного розвитку і своїми ж послугами приваблювати відвідувачів: відкриттям кафе та сувенірної крамниці при музейному закладі, законним меценатством [4, с. 8].

Окрім того, щоб широка громадськість знала, які скарби зберігаються у цих музеях, які програми вони пропонують – необхідно проводити активну маркетингову політику, завдяки якій потенційні відвідувачі мають можливість своєчасно дізнаватися, де і коли вони можуть подивитися щось цікаве для себе. Такий підхід важливий для формування та подання через туристично-інформаційні центри культурні програми музейних закладів, включення їх у маршрути масового туризму.

У туристичних маршрутах регіону важливим питанням залишається полегшення пошуку музею як туристичного об'єкту з метою належної популяризації культурної та історичної спадщини. Доцільним у цьому відношенні буде розробка відповідних програм місцевими органами влади, де однією з позицій буде встановлення вказівників-навігаторів та інформаційних двомовних стендів (вдалим подібним прикладом є спільний проект працівників музею та міської влади м. Рівне). Підставою для розгляду питання щодо встановлення туристичних вказівників та інформаційних стендів на черговому засіданні сесії виконкому ради, можуть бути навіть

подані електронні петиції (стаття 5 Закону України «Про звернення громадян») або звернення громадських організацій, депутатів. Зрештою, музеї можуть самі ініціювати вирішення цього питання. Фінансування здійснюватимуть за рахунок обласного бюджету, місцевих бюджетів та інших, не заборонених законодавством джерел.

Не оминати і проблеми ефективної промоції музеїв у ЗМІ, туристичних анотаціях, представницьких сторінках у просторі мережі Інтернет, що потребуватиме постійного вдосконалення та оновлення. Завдяки інтерактивності веб-сайтів музеїв їх працівники мають можливість надавати цілу низку платних пошукових, інформаційно-консультативних та експертних послуг численним користувачам глобальної мережі. За наявності електронних баз і каталогів зображень музейних предметів, вирішення багатьох дослідницьких та популяризаторських (зокрема, видавничих) завдань стає можливим і без винесення предметів із фондосховища, що позитивно позначиться на їх збереженні. Застосування нових інформаційних технологій значно активізувало видавничу діяльність музеїв і пришвидшило процес публікації наукових (монографії, каталоги) і популярних (путівники, енциклопедії) видань, у т.ч. на електронних носіях [4, с. 9].

Співпраця музеїв та туристичних фірм визначається договорами про спільну діяльність, де варто визначити умови її організації, встановлення вартості, гнучкої системи знижок та агентських відрахувань з огляду на якісний склад туристичних груп (зокрема, індивідуальні, групові, корпоративні, іноземні). Прикладом проектно-партнерської технології може бути спільна розробка туроператора та музеїв міста програми одноденного, чи дводенного екскурсійного туру «Скарбниці Волині», «Мистецькі галереї Волині», «Давні сакральні споруди Волині» тощо. Досвід діяльності національних туроператорів засвідчує, що значного попиту у іноземних та вітчизняних туристів набувають саме комплексні програми екскурсійного обслуговування, ніж відвідування окремих об'єктів [40].

За останні кілька десятиріч значно збільшилася кількість соціологічних досліджень щодо проблем культури суспільства. Думки науковці сходяться у тому, що здійснюючи дослідження у площині культури соціуму, можна робити прогнози щодо певних тенденцій у політичній, економічній та інших сферах життя. Тому наукові центри, спонсорські та благодійні організації розвинених країн стали активно підтримувати різні дослідження, експерименти та проекти, які спрямовані на культурний сектор. Одним з таких методів є культурне мапування, який почали застосовувати як технологію для здійснення опису, ідентифікації, відновлення культурних ресурсів і цінностей певного регіону та популяризації їх серед широкого загалу. Цей метод був введений у практичну діяльність ЮНЕСКО для охорони культурної різноманітності, щоб визначити матеріальні та нематеріальні світові культурні цінності. Завдяки даній технології здійснюється ідентифікація не лише організацій, а й певних осіб, які важливі для розвитку культурного середовища міста, визначенню усіх наявних культурних ресурсів регіону. В ході проведення даної діяльності уможлиблюється визначення потреб місцевого населення та створюються характерні пропозиції у соціокультурних закладах, що сприятиме зростанню відвідуваності культурних та дозвіллевих заходів в музейних закладах та інших культурно-освітніх установах, встановлюються зв'язки та співпраця між організаціями різного спрямування та зацікавленими особами, Окрім того, формуються завдання на перспективу і визначаються подальші кроки для реалізації даної діяльності. Варто зауважити, що окреслений процес дозволяє визначити наявні культурні ресурси регіону та дослідити потенційні можливості їх використання у найближчій перспективі [40].

Як зазначає дослідник регіональної культурної діяльності у м. Луцьку О. Котис, в Україні вперше такий метод застосували у Львові у 2008 році. А завдяки підтримці Європейського культурного фонду та львівського Центру культурного менеджменту це стало можливим і у інших містах України, а саме Дніпропетровську, Миколаєві, Херсоні, Одесі, Мелітополі та ін. Луцьк

також долучився до реалізації подібного проекту з метою активізації культурного життя міста. Авторами проекту «Культурна мапа Луцька» стали учасники мистецької організації «Арт-Ефект», які вже набули популярності завдяки проведеним кільком культурним івентам у м. Луцьку. При цьому луцький дослідник зауважує, що культурне мапування стало можливим за підтримки Європейської фундації культури та Центру культурного менеджменту, оскільки у м. Луцька є вагомий і ще не використаний ресурс історико-культурної спадщини. Місто має усі шанси стати паломницьким центром та принадою для поціновувачів сакрального живопису, завдяки унікальній збірці збережених стародавніх ікон. Унікальність поєднання різночасових архітектурних стилів призвело до створення особливого архітектурного обличчя затишного міста.

У Луцьку відсутня ресурсна база та мас медіа, які б свою діяльність спрямовували у напрямку формування культури міста. Наразі є нагальна потреба у такому ресурсі, який би допоміг оперативно та якісно здійснювати висвітлення новин про культурне життя регіону, аналітичний підхід до культурологічної проблематики, висловлення думок різних точок зору. Звичайно, найбільш дієвим у цьому відношенні є платформи у мережі Інтернет. Зокрема, певні інтернет-видання міста мають окремі рубрики, які мають стосунок до питань культури, однак наразі цього недостатньо, щоб повноцінно та широко висвітлювати інформацію про культурне життя міста. Використання «Культурної мапи Луцька» як інформаційного ресурсу у туристичній сфері дасть змогу не лише бути в курсі щодо реалій сьогодення, але й здійснювати популяризацію історико-культурного потенціалу регіону [40].

Таким чином, музеї у туристичному сегменті регіону відіграють важливу роль, оскільки здатні виробити технологію ресурсного забезпечення процесу реалізації конкретних проектних ініціатив, формують між різними організаціями відносини, побудовані на принципі взаємодоповнення. Покращення співпраці музеїв із туристичною індустрією – процес, який

вигідний обом сторонам, тому що сприяє створенню позитивного образу місцевості. Подібна співпраця ґрунтується на вирішенні основного завдання – створювати цікаві культурні та туристичні продукти. Музейні установи завдяки новим форматам подання інформації можуть зацікавити туристів, бути частиною у туристичних маршрутах.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дає підстави зробити такі висновки:

- питанням розвитку музейної сфери в сучасних умовах і значенні ролі музеїв у культурній діяльності соціуму приділяється пильна увага. Не зважаючи на трансформації у суспільному розвитку, значення культурної діяльності завжди має першочергове значення. Музеї як ретранслятори не лише культурних знань, а й простори для різнопланової діяльності постійно піддаються науковому аналізу. В ході дослідження були опрацьовані різноманітні інформаційні джерела, які допомогли у розкритті певних аспектів окреслених завдань. Загальне питання щодо розвитку музеїв у сучасному світі і, зокрема, у регіоні, приділили свою увагу Є. Акулич, В. Банах, С. Виткалов, О. Сапанжа, Ю. Комлев, З. Мазурик, О. Салата. Важливим також при розгляді даної теми дослідження є використання законодавчих документів. Питання комунікації у діяльності музеїв розглядали В. Дукельський, М. Каган, М. Кряжевських, Ф. Котлер, Дж. Шефф. З огляду на те, що для дослідження було обрано такий регіон як м. Луцьк, то до уваги було взято напрацювання місцевих фахівців музейної діяльності, краєзнавців, істориків та інших дослідників. Історичний розвиток становлення і функціонування музеїв міста розглядають Г. Бондаренко, А. Бондарчук, Т. Єлісеєва, Д. Зінько, Н. Кінд-Войтюк, Є. Ковальчук, З. Кучинко, Т. Левицька, Г. Маслай, О. Ошуркевич, В. Петрович, Н. Пушкар. Музейні практики у місцевих музеях висвітлюють Л. Більо, О. Бірюліна, О. Веремчук, А. Вигоднік, О. Голдованська, Л. Грабинська, Л. Гриб, Л. Пальоха, Л. Карпюк, Л. Мірошніченко-Гусак, В. Надольська, Ф. Рябчикова. Комунікативні практики у музеях м. Луцьк вивчають А. Дмитренко, І. Дмитрук. Застосування новітніх технологій та їх значення для ефективної діяльності у регіоні досліджують Р. Маньковська, А. Пословська, В.

Карпюк, О. Шута, М. Юхимчук. Роль впливу музеїв на туристичну індустрію і її значення для розвитку регіону вивчають Т. Андрейчук, О. Котис. Також в ході вивчення питань наукового дослідження за обраною проблематикою були використані інтернет-ресурси з посиланнями на сторінку сайтів та офіційних представництв музеїв м. Луцьк;

- на культурну діяльність і культурні потреби місцевого населення регіону впливає багато факторів, частина з яких є найбільш значимою. Особиста зацікавленість людини, сформована у процесі соціалізації є основним актором, який регулює культурну діяльність. Хоча важливим моментом є територіальна доступність культурних закладів. Особливої уваги надають насиченості та розмаїттю культурно-дозвілєвої сфери, а також наявності альтернативи масовому культурному дозвіллю. Охарактеризувавши певні ознаки та особливості посилення культурної активності, можна зазначити, що у соціумі на сьогоднішній день існує певний культурний запит, від рівня задоволення якого залежить стратегія розвитку і затребуваність культури в Україні. Культурна діяльність як певна мова спілкування, може здійснюватися у різних соціокультурних інституціях, зокрема музеях. Завдяки даній діяльності музей налагоджує контакти із зовнішнім світом, з партнерами, передбачає творчий підхід у перетворенні існуючої реальності. Діяльність самого музею перестає мати буденне забарвлення, і в той же час вона зорієнтована на організацію особистісно, соціально значимих заходів, подій, проєктів у соціокультурній сфері. Культурна діяльність дозволяє реалізовувати подібним закладам як освітні, так і просвітницькі завдання. У цьому відношенні вона стає не лише актуальною і затребуваною соціокультурною практикою в нинішніх умовах, але й зручною та перспективною формою активної взаємодії і творчості засобами, які має в наявності будь-який музей;

- сучасний музей як соціокультурний інститут розширює свої соціальні повноваження і є певним осередком культурної діяльності регіону, який здатен формувати і розвивати імідж свого міста більш різнопланово, що сприяє підвищенню його авторитету, підкреслює його унікальність в очах жителів і сприяє соціальній згуртованості. Такий підхід дає йому право включатися не тільки в громадські та культурні процеси, але й ставати учасником міжнародних відносин, проникати в ті сфери життя соціуму, які були раніше не актуальними для музею як соціокультурного інституту. Трансформація історично сформованого класичного музею вимагала зміни вмісту його функціонального навантаження і формування нового формату музею, як засобу розвитку культури в сучасних умовах, що стало причиною виникнення зокрема нових музейних форм, зокрема таких як дозвіллевий і комунікаційний простір, віртуальний музей. В сучасних умовах соціальний статус музеїв зростає, і в зв'язку з цим підвищується інтерес до них. Створення нового типу музеїв – це показник розвитку самосвідомості суспільства. Через музей реалізується одна з найважливіших потреб суспільства в збереженні пам'яті про свою історію та національну спадщину;
- на сьогоднішній день є багато значних напрацювань в рамках комунікаційного підходу у діяльності музеїв. Соціокультурний простір розвивається прискореними темпами, створюючи нові конструктиви. Розширення технологій музейної комунікації спонукає до життя нові феномени. Так, можливості, які надаються електронними носіями, на сьогоднішній день дають змогу застосовувати основні прийоми роботи з відвідувачами в тому числі без безпосереднього відвідування музеїв. Подібна доступність культурного спадщини, дозволяє посилити ефективність засвоєння нових знань, дає можливість зробити музейно-освітній процес більш індивідуалізованим, особистісно-орієнтованим, і більш відповідним сучасним вимогам. Комунікативні практики у

діяльності музеїв м. Луцька у сучасній ситуації культурного розвитку регіону розвиваються у різних напрямках, про що свідчить їхня діяльність. Відповідно до цього, проявився широкий спектр індивідуальних і групових інтересів та дій у місцевого населення, які потенційно містили в собі форми адаптації до сучасної соціокультурної ситуації та стійкості до історичних реалій. Музеї за весь час історико-культурного розвитку були потужним засобом адаптації населення в умовах активного освоєння регіону, своєрідними інтелектуальними і культурними центрами, зосереджується матеріальний (архітектурні пам'ятники, фондіві зібрання), духовний (способи формування і трансляції регіональної ідентичності), інтегративний (адекватну включеність в регіональну і міжнародну сферу життя суспільства) потенціал для адаптації музейної мережі до умов соціокультурної динаміки. Особливою популярністю серед місцевого населення користуються установи музейного типу, які, як засвідчує досвід їх діяльності, є важливою складовою культурного простору у м. Луцьку та здійснюють значний вплив на актуалізацію історико-культурної спадщини, підвищення туристичної привабливості міста;

- музеї у туристичному сегменті регіону відіграють важливу роль, оскільки здатні виробити технологію ресурсного забезпечення процесу реалізації конкретних проектних ініціатив, формують між різними організаціями відносини, побудовані на принципі взаємодоповнення. Покращення співпраці музеїв із туристичною індустрією – процес, який вигідний обом сторонам, тому що сприяє створенню позитивного образу місцевості. Подібна співпраця ґрунтується на вирішенні основного завдання – створювати цікаві культурні та туристичні продукти. Музейні установи завдяки новим форматам подання інформації можуть зацікавити туристів, бути частиною у туристичних маршрутах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI
<https://ips.ligazakon.net/document/ТМ040625> / (дата звернення: 28.10.2020).
2. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 черня 1995 р. № 249/95-ВР / Відомості Верховної ради 1995. № 25. Ст. 191. URL: (дата звернення: 28.10.2020).
3. Акулич Е.М. Музей и регион: монографія. Екатеринбург: Изд-во: РГУ, 2004. 427 с.
4. Андрейчук Т. Музейна інтеграція в туристичну інфраструктуру Волинської області. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 10. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 3-9.
5. Арт-челендж «Моя вакцина – мистецтво»: творіть та вигравайте. URL: <https://msumk.com/art-chelendzh-moya-vaktsyna-mystetstvo-tvorit-ta-vygravajte/> (дата звернення 26.11.2020).
6. Банах В.М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and Cultural Studies*. Вип. 3. № 1. 2016. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/oct/6320/170519verstka.pdf>
7. Белов В. Музею історії кіно – бути! *Луцький замок*. 2007. 27 грудня. С. 4.
8. Белофастова Т.Ю. Музей у системі сучасних комунікацій. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва*: Науковий журнал. Київ: Міленіум, 2013. № 4. С. 36-39.
9. Більо Л. Експозиційна та виставкова діяльність музеїв Волинської області (1991-2016 рр.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Археологія*.

- Музеєзнавство. Пам'яткознавство.* № 4. Р.ІІІ. Луцьк, 2017. С. 132-137.
10. Бірюліна О. В музей, на зустріч із джерелами! Учнівський лекторій з курсу «Історія України на базі музею історії Луцького братства». *Волинський музейний вісник* : Наук. зб.: Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки, Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 3-6.
  11. Бондаренко Г. Створення і діяльність регіональних музеїв Волині та їхня роль у збереженні пам'яток (1939 р. – початок ХХІ ст.). *Замосцько-Волинські музейні зошити: матеріали наукової конференції.* / Під ред. П. Кондрацюк. Замосць : GAUDIUM, 2006/2007. Т. IV. С. 191-217
  12. Бондарчук А. Музей історії Луцького братства: наймолодший і єдиний в Україні. *Волинський музей. Історія і сучасність. Науковий збірник.* Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. / Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 7-12.
  13. В обласній раді відбулися громадські слухання про стан музейної справи. URL: <http://volynrada.gov.ua/news/v-oblasnii-radi-vidbulisya-gromadski-slukhannya-pro-stan-muzeinoyi-spravi>. (дата звернення: 17.11.2020).
  14. Веремчук О. Установи музейного типу на Волині. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 84-86.
  15. Вигоднік А., Василевська С. Маркетингова діяльність Музею волинської ікони. *Волинський музей. Історія і сучасність.* Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 27-32.

16. Виткалов С.В. Музей як форма збереження історико-мистецької пам'яті в умовах сьогодення. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2009. Вип. 15(2). С. 102-110.
17. Волинський музейний вісник: Законодавчі та нормативні засади діяльності музейних закладів / упр-ня культури і туризму Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейної справи ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2010. Вип. 1. 350 с.
18. Голдованська О., Надольська В. Досвід роботи Волинського краєзнавчого музею з дитячою аудиторією. *Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 10. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 68-71.*
19. Грабинська Л. Діяльність музеїв при навчальних закладах Волинської обл. у 2015 році. *Волинський музейний вісник: Наук. зб. : Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 370-384.*
20. Грабинська Л., Хмелярська Л. Розвиток музейної справи в закладах освіти Волинської області. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Матеріали до відзначення 20-річчя від часу створення. Спеціальний випуск. Луцьк, 2009. С. 234-237.*
21. Гриб Л., Пальоха Л. Етнографічні заходи у Волинському краєзнавчому музеї. Виставкова хронологія (2000-2013 роки). *Волинський музей. Історія і сучасність. Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення*

- Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 34-37.
- 22.Гриб Л., Пальоха Л. З історії створення відділу науково-освітньої роботи у Волинському краєзнавчому музеї. Форми і методи роботи. *Волинський музей. Історія і сучасність*. Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 37-40.
- 23.«Дифузія», яка змінюватиме Україну та українців... URL: <https://msumk.com/dyfuziya-yaka-zminyuvatyme-ukrayinu-ta-ukrayintsiv/> (дата звернення: 2.03.2021).
- 24.Дмитренко А. Матеріали сайту «Музейний простір Волині» як засіб комунікації з музейною аудиторією та його місце у підготовці студентів спеціальності «Музезнавство, пам'яткознавство». *Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 10. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музезнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 87-96.*
- 25.Дмитрук І. Інтернет сторінки як засіб комунікації між музеєм та відвідувачем. *Волинський музей. Історія і сучасність*. Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 298-300.
- 26.Дукельский В.Ю. Музей в системе коммуникаций территориального образования. *Музейная коммуникация: модели, технологии, практики*. Москва, 2010. С. 67-77.
- 27.Єлісеєва Т. Музей Волинської ікони у дослідженні пам'яток сакрального

- мистецтва. *Волинський музей. Історія і сучасність*. Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 50-56.
28. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 322-346.
29. Зінько Д. Культурно-історичні передумови та етапи становлення Волинського музею у м. Луцьку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». 2015. Вип. 24. С. 49-53.
30. Історія замку Любарта. URL: <https://sites.google.com/site/istoriazamkulubarta/home/muzeie-zamku> (дата звернення: 17.11.2020)
31. Каган М. С. Философия культуры. Санкт-Петербург. 1996.
32. Каган М. С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. Москва: Политиздат, 1988. 319 с.
33. Карпюк Л. Методичні принципи, засоби та форми роботи з дітьми молодшого шкільного віку у музеї волинської ікони. *Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 23-26.*
34. Кінд-Войтюк Н. Організація музейної та пам'яткоохоронної роботи на Західній Волині у 1920-х і 1930-х рр.: джерела з вивчення. *Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині*. Вип. 3. С. 3-8.
35. Кінд-Войтюк Н. Польське товариство приятелів науки Волинського краєзнавчого музею – центр наукових досліджень у 1935-1939 роках.

- Волинський музей. Історія і сучасність*: Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 85-89.
36. Ковальчук Є.І. Волинський краєзнавчий музей – скарбниця історико-культурної спадщини Волинського краю: до 80-річчя з часу заснування. Луцьк: Медіа, 2009. 28 с.
37. Ковальчук Є.І. Польський період історії Волинського краєзнавчого музею (1929-1939 роки). *Праці центру пам'яткознавства*. Вип. 25. Київ, 2014. С. 108-119.
38. Когана Л. Н. Культурная деятельность: опыт социологического исследования. М. 1981. С.52.
39. Комлев Ю.Э. Музей как социально-культурный центр региона. *Аналитика культурологии*. 2011. № 20. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzey-kak-sotsialno-kulturnyy-tsentr-regiona-1> (дата звернення: 14.04.2021).
40. Котис О. Культурна мапа Луцька: як зробити місто кращим. URL: <http://www.volynpost.com/articles/313-kulturna-mapa-lucka-iaak-zrobyty-misto-kraschym> (дата звернення: 19.02.2021).
41. Котлер Ф., Шефф Дж. Все билеты проданы. Стратегии маркетинга исполнительских искусств. Москва, Издательство: Классика – XXI. 2014. 688 с.
42. Кряжевских М.Ю. Модель коммуникационного пространства музея. *Вестник Челябинского государственного университета. Философия. Социология. Культурология*. Вып. 23. 2012. № 4(258). С. 64-67.
43. Кучинко З. Становлення та деякі аспекти діяльності музею археології Східноєвропейського університету імені Лесі Українки. *Волинський музей. Історія і сучасність*: Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої

- 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 101-104.
44. Левицька Т. 6 листопада, 35 років від часу відкриття у м. Луцьку картинної галереї, тепер Художнього музею (1973). *Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2008 рік* / Ред.-упоряд. Є. І. Ковальчук, Е. С. Ксендзук. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2007. С.147-150.
45. Литвинцева Г.Ю. Исследовательское пространство социально-культурной деятельности – Санкт-Петербург: Вестник СПбГУКИ, 2012 - №1 (10). – С. 94.
46. Мазурик З. Музеї майбутнього. *Вісник Львівського університету. Серія «Мистецтво»*. 2003. Вип. 3. С. 249-256.
47. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. № 3. 2013. 2013. С. 75-84.
48. Маньковська Р.В. Новітні технології у формуванні сучасного музейного простору. *Питання історії науки і техніки*. 2013. № 2. С. 78-80.
49. Маслай Г.С. Про створення волинського музею освіти. *Минуле і сучасне Волині. Краєзнавство: історія, здобутки, перспективи*. Тези доповідей та повідомлень II регіональної «Велика Волинь» і VI обласної історико-краєзнавчої конференції 8-10 жовтня 1992 року. Луцьк. 1992. С. 60-62.
50. Мірошниченко-Гусак Л. Етнографічна виставка «Традиційне вбрання волинян та поліщуків»: взаємодія з відвідувачем. *Волинський музей. Історія і сучасність: Науковий збірник*. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 24-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року / Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 121-124.
51. Музей сучасного українського мистецтва Корсаків: ми запрацювали після двомісячного карантину і чекаємо на вас щодня. URL:

- <https://msumk.com/muzej-suchasnogo-ukrayinskogo-mystetstva-korsakiv-my-zapratsyuvaly-pislya-dvomisyachnogo-karantynu-i-chekayemo-na-vas-shhodnya/>(дата звернення: 24.02.2021).
- 52.Надольська В. Поповнення збірки Волинського краєзнавчого музею у роки незалежності. *Волинський музей. Історія і сучасність: Науковий збірник*. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 134-137.
- 53.Надольська В. Представлення музейної інформації відвідувачам: традиції та інновації музеїв Волині. *Волинський музейний вісник: Наук. зб. Вип. 8.* / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 62-66.
- 54.Надольська В. Робота музеїв Волині з інтернет-аудиторією: форми музейної комунікації. *Волинський музейний вісник: Наук. зб. Вип. 10.* / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 115-121.
- 55.Надольська В. Розвиток музейної справи у Волинській області (1991-2010 рр.). *Науковий збірник. Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині*. Вип. 3. Острог. 2011. С. 55-60.
- 56.Ошуркевич О. З історії Волинського краєзнавчого музею. *Волинський музей. Історія і сучасність: тези і матеріали I наук.-практ. конф., присвяченої 65-річчю Волинського краєзнавчого музею та 45-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки (Луцьк, 16-17 черв. 1994 р.)*. Луцьк, 1998. С. 5-7.

- 57.Петрович В. Фундатори музейних колекцій на Волині (кінець XIX – перша чверть XX ст.). *Волинський музей. Історія і сучасність*: Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 143-145.
- 58.Піньковська Г. Оцінка сучасного стану розвитку культурного середовища регіонів України. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3424> (дата звернення: 5.12.2020).
- 59.Пословська А. Карпюк В., Трофимчук-Кирилова Т. Використання соціальної мережі Facebook у діяльності Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб. Вип. 10. / Управління культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 124-128.
- 60.Пушкар Н. П'ять етапів музейної історії: колекції, хранителі, будинки. *Волинський музей. Історія і сучасність*: Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 169-186.
- 61.П'ясецький В. Волинський регіональний художній музей: плани, дійсність, перспективи. *Волинський музей: історія і сучасність*. Луцьк, 2004. Вип. 3. С. 116-117.
- 62.Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 428 с.
- 63.Рябчикова Ф. Розробка музейних заходів: що варто враховувати.

- Волинський музейний вісник: Наук. зб. Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 74-76.*
- 64.Салата О.О. Еволюція музею як соціокультурного інституту в умовах процесу глобалізації. *Сумська старовина*. 2013. № 40. С. 150-157.
- 65.Сапанжа О. С. Музей и музейность: культурологический подход. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011. 148 с.
- 66.Силюк А. Волинський музей в Луцьку та його діяльність в сфері накопичення і охорони пам'яток. *Zamojsko-Wołyńskie zeszyty muzealne*. Zamość, 2006-2007. Т. IV. S. 241-252.
- 67.Силюк А. Перший круглий стіл «Музей як науково-дослідний та культурно-освітній заклад». *Волинський музейний вісник*. Вип. 2. / Упр-ня культури і туризму Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музей, справи ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. Луцьк, 2010. С. 3.
- 68.У Музеї сучасного українського мистецтва Корсаків оновлено основну експозицію: «Генеza сучасного українського мистецтва». URL: <https://msumk.com/u-muzeyi-suchasnogo-ukrayinskogo-mystetstva-korsakiv-onovlena-osnovna-ekspozytsiya-geneza-suchasnogo-ukrayinskogo-mystetstva/> (дата звернення: 6.02.2021).
- 69.Фромм Э. Бегство от свободы. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=60813> (дата звернення: 18.02.2021)
- 70.Чибирак С. Інноваційні технології у діяльності Музею етнографії Волині та Полісся. *Стан та перспективи інноваційно-інвестиційного розвитку міста Луцька* : зб. наук. пр. за матеріалами наук.-практ. конф. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. С. 339-341.
- 71.Шута О. Новітні форми роботи з відвідувачами: музейна арт-терапія. *Волинський музейний вісник: Наук. зб. Вип. 8. / Управління культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн.музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С.*

81-84.

72. Юхимчук М. Впровадження інноваційних технологій у діяльність Волинського краєзнавчого музею під час карантину. *Волинський музейний вісник: Наук. зб. Вип. 10.* / Управління культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 132-133.
73. Ящечко Т. Історія та сьогодення Музею археології ВНУ імені Лесі Українки. *Волинський музейний вісник* / Управління культури і туризму Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музей, справи ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. Вип. 2. Луцьк, 2010. С. 23-26.

Сайти музеїв

74. Аптека-музей http://volyn-museum.com.ua/index/apteka_muzej_m_luck/0-64 (дата звернення: 15.10.2020).
75. Волинський краєзнавчий музей <http://volyn-kray-mus.at.ua/> (дата звернення: 15.10.2020).
76. Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки <http://nvimu.com.ua/filii/index/4> (дата звернення: 15.10.2020).
77. Історико-культурний заповідник республіканського значення в м. Луцьку <http://culture-lutsk.org.ua/zaklady/zapovidnyk-staryi-lutsk> (дата звернення: 15.10.2020).
78. Культурно-розважальний центр Adrenalin City. URL: <http://adrenalin.lutsk.ua/rozvagi/robologikum/> (дата звернення: 25.02.2021).
79. Лесина вітальня <http://volyn-museum.com.ua/> (дата звернення: 15.10.2020).
80. Музей «Жертв тотальних режимів» <http://v.lutsk.ua/catalog/kulture/museum/muzej-zhertv-totalitarnyh->

- rezhymiv.html (дата звернення: 15.10.2020).
- 81.Музей волинської ікони http://volyn-kray-mus.at.ua/publ/pidrozdili_vkm/muzej_volinskoji_ikoni_viddil_volinskogo_kraeznavchogo_muzeju/5-1-0-2 (дата звернення: 15.10.2020).
- 82.Музей дзвонів <http://v.lutsk.ua/catalog/kulture/museum/muzej-dzvoniv.html> (дата звернення: 15.10.2020).
- 83.Музей історії Луцького братства http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_istoriji_luckogo_khrestovozdvizhenskogo_bratstva_xvii_xxi_stolit/0-66 (дата звернення: 15.10.2020).
- 84.Музей книги <http://v.lutsk.ua/catalog/kulture/museum/muzej-knigi.html> (дата звернення: 15.10.2020).
- 85.Музей Сучасного українського мистецтва Корсаків. URL: <https://msumk.com/>(дата звернення: 25.02.2021).
- 86.Музей технічного прогресу <http://adrenalin.lutsk.ua/rozvagi/robologikum/> (дата звернення: 25.02.2021).
- 87.Музей «Технології минулого». URL: <https://museum52.webnode.com.ua/> (дата звернення: 25.02.2021).
- 88.Музейний простір Волині. URL: <http://volyn-museum.com.ua/>(дата звернення: 25.02.2021).
- 89.Народний музей історії органів внутрішніх справ Волині. URL: http://volyn-museum.com.ua/index/narodnij_muzej_istoriji_organiv_vnutrishnikh_sprav_volini/0-42 (дата звернення: 15.10.2020).
- 90.Ресторан-музей поліської кухні «Поліщук». URL: <http://adrenalin.lutsk.ua/restoratsiya/vidpochinkove-dvorishhe-slovogray/>(дата звернення: 25.02.2021).
- 91.Художній музей <http://culture-lutsk.org.ua/zaklady/zapovidnyk-staryi-lutsk> (дата звернення: 15.10.2020).